

**EXPUNEREA LA VIOLENȚĂ A PERSOANELOR CARE AU COPILĂRIT ÎN INSTITUȚII REZIDENȚIALE DE
PROTECȚIE A COPIILOR**

Analiza rezultatelor interviurilor

PROIECTUL SASCA¹: Raport pentru România

UNIVERSITATEA BABES-BOLYAI, CLUJ-NAPOCA

Antal Imola, Dávid Kacsó Ágnes, Roth Maria, László Éva, Mureșan Anca, Szász Rozália

“Support to Adult Survivors of Child Abuse in institutional settings -SASCA”
[JUST/2015/SPOB/AG/VICT Access to justice strand/4000009292]

Babeș-Bolyai University

© 2017. All rights reserved

¹<http://www.sasca.eu/> SASCA este un proiect cofinanțat de Uniunea Europeană și realizat de un parteneriat European compus din organizații neguvernamentale, universități, instituții publice și asociații ale victimelor din Italia, Irlanda, Grecia și România. Proiectul dorește să pună în evidență efectele de lungă durată ale evenimentelor de tip abuziv, să înțeleagă modalitățile în care supraviețuitorii acestor infracțiuni pot fi protejați și compensați în cadrul legal existent, precum și modul în care experiențele tinerilor pot informa strategia de protecție a copilului care trăiesc în sistemul rezidențial.

Datele din prezentul raport au fost colectate în cadrul proiectului “Suport pentru supraviețuitorii abuzului și neglijării copilului” (SASCA, www.sasca.eu) finanțat de către Comisia Europeană și coordonat de către Asociația Artemisa din Italia. Proiectul se derulează în Italia, Grecia, Irlanda și România, în perioada 2017-2018 prin Directoratul Justice al Comisiei Europene și se aliniază obiectivelor acestuia de a facilita accesul la justiție, sprijinirea și acordarea de compensații pentru toate victimele violenței.

Obiectivele proiectului au fost:

- să prezinte și să analizeze problematica violențelor din sistemul de instituții de protecție a copiilor, în special în sistemul de îngrijire rezidențială, din perspectiva supraviețuitorilor adulți ai unor astfel de violențe;
- să analizeze efectele pe termen lung ale acestor evenimente;
- să înțeleagă opinia respondenților privind nevoia lor de sprijin, de protecție și de compensare pentru suferințele lor în cadrul legal existent în România;
- să ofere puncte de pornire pentru îmbunătățirea strategiilor de prevenire a violențelor împotriva copiilor care trăiesc azi în sistemul rezidențial de îngrijire.

CONTEXTUL TEORETIC

Viața într-un mediu instituționalizat are un efect pe termen lung asupra personalității. Instituțiile rezidențiale întrunesc caracteristicile “instituției totale”, așa cum au fost descrise de Goffman (1961). În viziunea lui, instituția totală este un loc unde un număr mare de persoane aflate în situație similară trăiesc împreună, izolate de restul societății. Aceste instituții se caracterizează prin:

- întrepătrunderea unor sfere ale vieții cotidiene precum perioada de activitate, timpul liber și odihna: în loc să se diferențieze, fiecare se realizează în același loc sub controlul aceleași autorități și în aceleași condiții;
- orice activitate din rutina zilnică se desfășoară în masă, indivizii făcând tot timpul împreună, aceleași lucruri;
- activitățile din rutina zilnică sunt strict programate, defășurându-se într-o ordine prescrisă printr-un sistem de reguli stabilit de autoritatea instituției;
- activitățile prescrise au ca scop satisfacerea obiectivelor oficiale ale instituției, nu nevoile persoanelor asistate.

Viața în aceste instituții promovează obediența printr-un sistem de privilegii și pedepse, desemnând căile posibile de dezvoltare doar în contextul oferit de instituție. În aceste condiții dezvoltarea sinelui parcurge o traiectorie specifică, iar adaptarea persoanelor poate lua următoarele forme:

- retragerea de la interacțiunile cu ceilalți;
- comportamentul rebel;
- colonizarea de către instituție – acceptarea viziunii despre lume oferite de către instituție și încercarea de a obține cât mai multe satisfacții în recurgând la ceea ce oferă instituția respective;
- conversiune: identificarea individului cu obiectivele și sistemul de valori al instituției.

O altă caracteristică a instituțiilor totale identificată de Goffman (1961) o constituie barierele stricte între personal și clienți. Personalul, căruia i se solicită eficiență raportată la obiectivele instituției este interesat de soluționarea problemelor de natură tehnică (baia cât mai rapid realizată pentru toți copiii aflați în îngrijire, respectarea normelor igienice, asigurarea ingerării unei cantități corespunzătoare de calorii de către clienți, efectuarea temelor în perioada desemnată în acest scop etc.), iar fără obediența clienților cerințele nu s-ar putea realiza. Astfel orice metodă care asigură supunerea și dependența clienților devine o necesitate pentru obținerea rezultatelor dorite. În aceste condiții violența fizică și verbală devin strategii eficiente de control, iar neglijarea este rezultatul distanțării emoționale față de clienți.

Ca efect ale acestor experiențe – trăite într-un mediu închis, cu contacte reduse și controlate cu lumea exterioară – cei care au trecut prin experiența instituționalizării se autopercep ca fiind stigmatizați. Această percepție le este întărită de prejudecățile și situațiile de discriminare cu care se confruntă în interacțiunile sociale din afara instituției. Ca rezultat, persoanele stigmatizate intră în relații cu cei din afară anticipând respingerea, ceea ce produce o stare de stres cronic. Persoanele stigmatizate ajung să interiorizeze stigma (Frost, 2011), ceea ce alterează funcționarea individului, putând afecta toate dimensiunile principale ale vieții:

- sănătatea mintală și bunăstarea generală
- sănătatea fizică
- comportamentele de risc
- performanța academică și cea de la locul de muncă
- relațiile interpersonale

Cele menționate mai sus arată că instituționalizarea are efecte negative, greu reversibile atât în cazul copiilor dar și al adulților. Din punctul de vedere al teoriei traumei, expunerile repetate sau cronice la traume interpersonale precum abandon, trădare, atacuri fizice, hărțuire sexuală, amenințarea integrității fizice, supunerea la exerciții forțate, agresiune emoțională, moartea unor persoane dragi) pot conduce la *tulburări de dezvoltare traumatică (Developmental Trauma Disorder)* (Bessel van der Kolk, 2015). Acestea au următoarele caracteristici:

- *Sentimente negative* (furie, trădare, frică, renunțare, învingere, rușine);
- *Insuficientă capacitate de autoreglare*, mai ales în cazul stimulilor care evocă traume. Aspectele emoționale sau somatice pot provoca de enurezis, encompresis, autovătămare, cele cognitive (gândul că se va întâmpla din nou) pot conduce la disociere, depersonalizare, aspectele relaționale pot duce la comportamente de opunere, de neîncredere, de conformare sau de supra-atașare, iar cele de autopercepție pot conduce la ura de sine și învinovățire;
- *Atribuții și așteptări negative* (autoevaluare negativă, lipsa încrederii în persoana care îi oferă îngrijire, așteptări negative, precum pierderea protecției și atașamentului, pierderea încrederii că li se va face dreptate, respectiv în ajutorul dat de serviciile sociale, presimțirea unor victimizări viitoare;
- *Degradare a capacității funcționale* în diferitele roluri: în școală, în familie, în relația cu partenerul sau prietenii, în exercitarea rolului profesional.

METODOLOGIA CERCETĂRII

Pornind de la cadrul conceptual de mai sus, cercetarea de față a avut ca **scop**:

- cunoașterea experiențelor supraviețuitorilor adulți ale instituțiilor rezidențiale din România;
- identificarea dificultăților cu care aceștia se confruntă în viața lor actuală;
- înțelegerea viziunii supraviețuitorilor sistemului cu privire la schimbările necesare în sistemul rezidențial, pentru a face posibilă o mai bună ocrotire în prezent și în viitor a copiilor din acest sistem;
- aducerea la suprafață a nevoilor respondenților cu privire la eventualele compensări pentru abuzurile suferite în timpul instituționalizării.

Metodele de lucru

Cercetarea s-a realizat prin interviuri semistructurate. **Ghidul de interviu** a cuprins următoarele tematici:

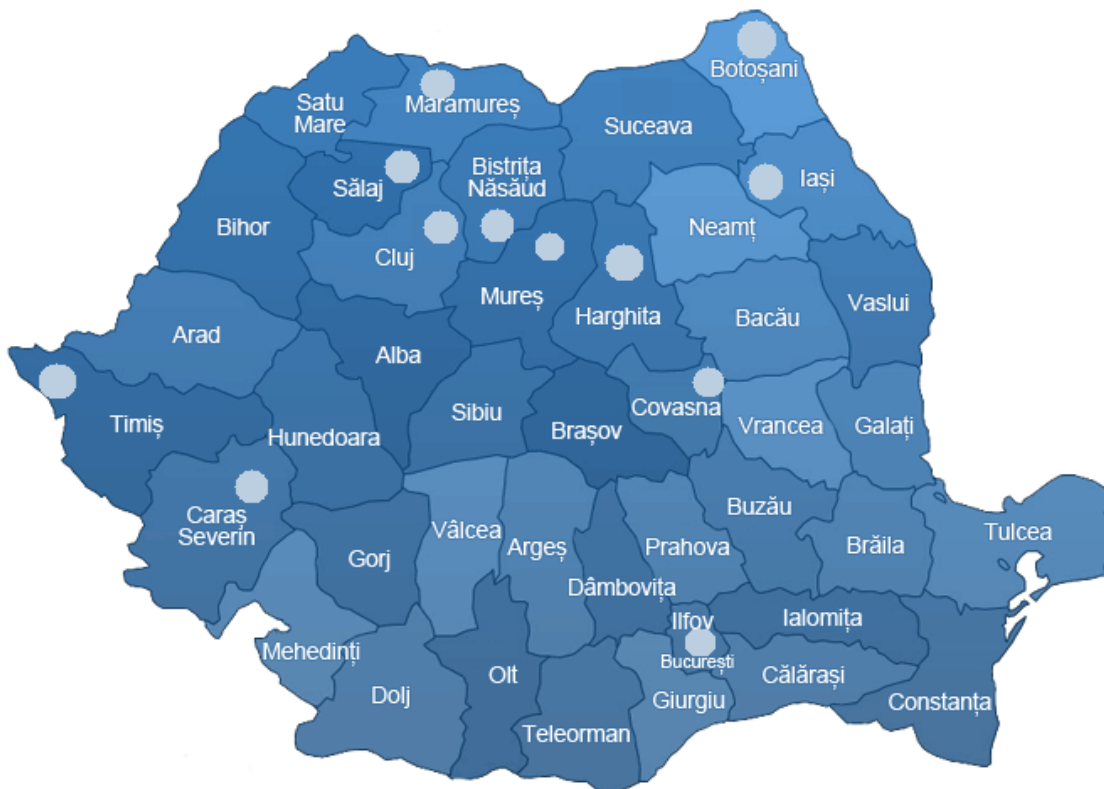
- traseul instituțional: vârsta și motivul instituționalizării, instituțiile și familiile în care a trăit respondentul, vârsta și modalitatea ieșirii din instituție;
- experiențele de viață instituțională pentru fiecare instituție în parte: rutina de zi cu zi, precum asigurarea hranei, rutina legată de igiena corporală, relațiile cu exteriorul, suportul emoțional și social primit de la personalul de îngrijire, starea de sănătate a copiilor, tratamentul medical și administrarea medicamentelor, activitățile educaționale și cele de recreere-socializare;
- relațiile de sprijin ale persoanelor intervievate;
- situațiile de violență suferite în perioada copilăriei fie între copiii din centre, fie comise de adulții din centru sau de cei din afara acestuia, respectiv modul în care au fost gestionate ele, precum și reclamațiile legate de violențele suferite;
- consecințele violențelor privind starea de sănătate fizică și psihică, pe termen scurt și lung;
- nevoile actuale, inclusive cele legate de compensare pentru daunele suferite, sugestiile de îmbunătățire.

Selecția participanților la interviuri s-a bazat pe tehnica bulgărelui de zăpadă, prin următoarele acțiuni:

- contactarea asociațiilor și a grupurilor non-formale ale celor care au ieșit din sistemul de protecție a copiilor (pornind de la unii absolvenți ai departamentului de asistență socială, membri ai Consiliul Tinerilor Instituționalizați și ai „Gyeri Club”);
- contactarea unor servicii sociale locale, precum adăposturi pentru oamenii străzii și cantinele sociale;
- publicitate și anunțuri pe pagina de facebook SASCA, precum și diseminarea unor „fluturași” (flyere) despre proiect cu ocazia unor întâlniri de protecție a copiilor unde au participat și tineri proveniți din sistemul de protecție a copiilor;
- implicarea intervievaților în mobilizarea foștilor lor colegi din instituții rezidențiale ca să participe la interviuri.

În acest mod au fost realizate 45 interviuri individuale și 1 interviu de grup (cu participarea a 4 persoane), în total cu 48 de persoane (una dintre ele intrând în ambele categorii de interviuri) provenite din instituții de protecție a copilului din România.

Participanții la interviuri au fost din județele Bistrița-Năsăud, Caraș-Severin, Cluj, Covasna, Harghita, Mureș, Timiș, Sălaj, Iași, Maramureș, București și Botoșani.

Caracteristicile demografice ale persoanelor intervievate (vezi anexa 1).

Distribuția pe sexe a eșantionului: a fost de 24 (50%) femei și 24 (50%) bărbați supraviețuitori. Distribuția pe vârste: vârsta minimă 19 ani, vârsta maximă 50 ani. 12 persoane (25% din total) tineri adulți între 19 și 25 de ani, 30 persoane (62.5% respondenți) între 26 și 35 și 6 persoane (12.5%) între 36 și 50 de ani.

Statutul profesional al respondenților: majoritatea respondenților sunt angajați pe câmpul muncii: 26 de persoane (54.2%) aveau locuri de muncă cu normă întreagă și 5 persoane (10.4%) cu normă parțială, 2 persoane erau studenți (4.2%) și 2 erau în concediu de maternitate (4.2%), 6 persoane (8.3%) nu erau angajați, 4 (8.3%) aveau indemnizație de handicap sau pensie de boală și 2 (4.2%) lucrau ocazional iar despre un respondent nu cunoaștem date privind statutul profesional.

Nivelul educațional: 22 persoane (45.8%) sunt absolvenți de facultate, 5 (8.3%) dintre aceștia fiind absolvenți de master sau doctorat; 3 sunt studenți (6.3%) în momentul interviurii; 9 persoane

(18.8%) au absolvit liceul, 6 persoane (12.5%) școala profesională, iar 8 (16.7%) școala generală sau mai puține clase.

Numărul de instituții în care au trăit: doar 7 persoane (14.6%) au crescut într-o singură instituție, 13 persoane (27,1%) în 2 instituții, 11 persoane (22.9%) în 3 instituții, 10 persoane (20.8%) în 4, 2 persoane (4.2%) au trăit în 5 instituții diferite, iar o persoană (2.1%) în 6 instituții; nu avem aceste informații de la 4 persoane (8.3%).

Tipul instituțiilor prin care au trecut respondenții: 38 persoane (79.2%) au trăit în instituții mari/mamut, 26 (54.2%) în case de tip familial sau apartamente, 15 de persoane (31.3%) în asistență maternală și 11 persoane (22.9%) în centre de tranziție pentru tineri către viața independentă.

Vârsta instituționalizării: 20 de persoane (41.67%) au intrat în sistemul de protecție a copilului înainte de a împlini vârsta de 2 ani, dintre care 15 persoane (32.3%) imediat după naștere, 18 (37.5) persoane între 3 și 7 ani, iar 7 persoane (14.6%) erau în vârstă de peste 8 ani în momentul instituționalizării. Despre ceilalți 4 (8,3%) nu cunoaștem date privind momentul instituționalizării. Vârsta cea mai mare la care respondenții au intrat în sistemul de protecție a fost 16 ani.

Cercetătorii au cerut consimțământul pentru înregistrarea interviurilor, iar acolo unde respondenții nu au dorit ca relatările lor să fie înregistrate, interviuatorii au notat răspunsurile. Interviurile transcrise au fost introduse în programul de analiză calitativă MAXQDA². În acest raport prezentăm o selecție sintetică a rezultatelor interviurilor, folosindu-ne de următoarele categorii de analiză: percepția modului de organizare a instituției și a calității îngrijirii, experiențele de violență (fizică, sexuală, emoțională), percepția consecințelor, sugestii de îmbunătățire a sistemului, nevoile actuale ale supraviețuitorilor, inclusiv, percepția posibilităților de a compensa experiențele traumatiche Având în vedere că respondenții au trăit în cadrul instituțional în perioade foarte diferite, pe lângă genul și vârsta lor în prezentul raport am notat și perioada în care s-au desfășurat evenimentele menționate.

Menționăm că respondenții cu vârsta de peste 32 de ani de ani au avut amintiri despre viața instituțională dinainte și după 1989, respectiv pentru perioada dintre anii 1990-2004, înainte de reforma sistemului de protecție a copilului. Dar tonalitatea predominant negativă emoțională a experiențelor relatate este caracteristică pentru majoritatea relatărilor, indiferent de perioada în care persoanele au fost înregistrate.

REZULTATELE ANALIZEI INTERVIURILOR

1. Percepția organizării centrelor

Organizarea instituțiilor corespunde caracteristicilor instituțiilor totale descrise de Goffman (1961) din următoarele puncte de vedere:

1. Lipsa barierelor spațiale între diferitele domenii ale vieții cotidiene (perioada de activitate, de timp liber și somn), ele desfășurându-se în același spațiu, sub controlul aceleași autorități:

² Professional Software for Qualitative & Mixed Methods Research <https://www.maxqda.com/>

Am fost 5-600 copii, împărțiți în clase, eram 30-35 într-o clasă, după vârste. De exemplu, cei născuți în '89 eram mulți, deci eram în două-trei clase. Fiecare a avut un educator. Totul se desfășura în cadrul instituției. Până în clasa a V-a, când deja existau învoiri, am ieșit, dar numai dacă ne-au scos în biserică, la scădat pe râu, la cofetărie, dar totul era înăuntru, grădinița, școala, totul. (G.F., 28 ani, bărbat, perioada raportată 1993-2003)

2. Accesul limitat al copiilor la lumea exterioară

Week-end-urile ne scoteau din centru. Sâmbăta ne ducea pe un bulevard, unde era un parc foarte mare unde erau tot felul de hinți ce noi nu știam de ele. Nu ne țineau foarte mult timp: zece minute și ne țâpau în cămin: „luați-vă de mână și în cămin” că era foarte aproape căminul de bulevard. (C.U., 35 ani, femeie, perioada raportată 1989-1993).

3. Rutina zilnică derulată prin activitățile colective

Descrierile înregistrate erau marcate de amintirea rutinei stricte, marcată adesea de lipsa adecvării infrastructurii, derulate cu o secvențialitate prestabilită, trăită ca și lipsă de libertate, care nu lăsa loc unor activități individualizate.

Ne-au trezit, trebuia să ne facem programul de copii: să ne facem patul, să ne spălăm pe dinți, dar toate erau la comun. Toate erau la comun. Mă refer acum la clădirea în care eram eu. (Ce înseamnă că toate erau la comun?) Mă refer când trebuia să mergem la baie: nu erau suficiente vase de toaletă, nu erau suficiente chiuvete și atunci mergeam la comun. Eram în serii. Și la Cantina Căminului 14 Puteai intra la sala de mese în serii: seria întâi, seria a doua, seria a treia și așa mai departe (V.L., 37 ani, bărbat, perioada raportată 1985-1990).

Dacă mă raportează la copilărie, programul era: la 6 dimineața sculara, înviorarea o jumătate de oră: ieșeam în curte și făceam exerciții ca în armată, mergeam, ne spălăm pe dinți, la 7 mergeam la masă, iar la 7.30 mergeam la școală. (A.N., 36 ani, femeie, perioada raportată 1988-1995)

La șase ne-am sculat, la 6.45 era micul dejun. În fiecare zi eram de serviciu la bucătărie, că eram mai mari. Unul mai mic cu unul mai mare. Și am spălat vasele. La 7.30 am pornit la școală. După școală ne-am dus acasă, am luat masa și de la 15 la 19 a fost timpul pentru pregătirea temelor, la 19 era cina până la 19.30, după care ne-am dus în dormitoare, dar s-a întâmplat să ne mai lase puțin în curte. Apoi am urcat în dormitoare, ne-am spălat și ne-am culcat. La 22 era stingerea. (M. A., 33 ani, femeie, perioada raportată 1994-1998)

Nu aveai libertate decât în curte sau te duceai cu educatorii și cu tot grupul de copii de acolo în parcuri și te jucai prin parcuri și veneai înapoi și atât. (Ca.C, 22 ani, femeie, perioada raportată, 2006-2007).

2. Amintiri în privința relației cu personalul

În ceea ce privește atitudinea personalului, aceasta a fost caracterizată de respondenți ca fiind una îndeobște distantă față de copii, cu excepții periodice și temporare de-a lungul instituționalizării:

Așa ulterior consider că erau oameni, pentru care acesta era un loc de muncă. Au venit, au căutat să scape cât mai ușor și au plecat acasă. Atât. În niciun caz dedicație. (Sz. M. 28 ani, bărbat, perioada raportată 1994-2000)

„Nu s-a implicat nimeni. Nu au arătat pe fața lor că se implică” (A.B, bărbat, 32 ani, perioada raportată 2000-2005)

„Dar au fost momente când unele d-ne educatoare, învățătoare, când eram în clasele I-IV, au vrut să schimbe ceva în sistem, dar din păcate au fost date afară. Pentru că se purtau prea frumos cu noi: d-na S. M. Ea ne citea povești și asta îmi plăcea. (...) A fost dată afară pentru că interacționa foarte mult cu noi.” (I.P., 32 ani, bărbat, perioada raportată 1992-1996)

Acțiunile personalului erau determinate de dorința soluționării cât mai eficiente a sarcinilor din punct de vedere tehnic, fără să fie urmărite efectele acțiunilor asupra personalității copiilor. *„Îmi aduc aminte că era o vană foarte mare din fontă de 2-3 metri. Iarna umpleau vana, ne băgau doamnele într-o parte și prin cealaltă parte ne scoteau alte doamne. Când era vara, îmi aduc aminte că ne scoteau pe platou, luau furtunul, o doamnă era cu furtunul și o doamnă era cu mătura, ca și la mașina de spălat. Asta era în timpul verii. (I.P., 32 ani, bărbat, perioada raportată 1990-1991)”*

Atitudinea egalizatoare a afectat aspectele identitare fundamentale: *„Am mai spus că au tuns părul fetelor și toți erau la fel, egali, toți băieții, toate fetele. Din cauza părului la fel de scurt nu se știa dacă ești băiat sau ești fată” (A.L., femeie 26 ani, perioada raportată 1997-2001)*

„Oricum, se vedea că avem pulovere la fel, părul nostru este tăiat la fel” (G.F., bărbat, 28, perioada raportată 1993-2003)

În aceste condiții, anumite scăpări involuntare ale copiilor erau percepute și tratate ca semne ale „răutății” și erau pedepsite: *„Veneau cei de noapte dacă cineva făcea în pat, iar cea de noapte nici nu se sinchisea că noi dormim, aprindea lumina, scotea din pat delicventă și o bătea bine pentru că s-a scăpat pe ea.” (I. R, femeie, 33 ani, perioada raportată 1987-1988)*

„unul dintre copii, în vârstă de doi ani și jumate, deoarece nu reușea să mănânce macaroanele servite cu lingura uriașă pe care a primit-o și a auzit atenționarea educatoarelor că trebuie să se grăbească cu masa, a pus lingura jos și a început să mănânce cu mânuțele. Băga câte doi pumni de macaroane în guriță, așa de foame îi era. Una dintre educatoare l-a văzut, a mers la el și l-a smucit de mânuță, l-a pus într-un colț strigând la el că nu așa se mănâncă și că e pedepsit, nu mai are voie să mănânce nimic până la masa de seară..” (AZ, femeie, 27, perioada raportată 2004-2012)

Acțiunile personalului urmăreau exercitarea controlului asupra copiilor rezidenți

- prin imprevizibilitate și reducerea gradului de autonomie: *„Ceream bilete de voie, dar nu tot timpul ne dădeau. Cum aveau ei chef: dacă vroiau, te lăseau, dacă nu, nu. Dacă aveau ceva cu tine și le erai antipatic, nu te lăseau. (V.C., 33 ani, bărbat, perioada raportată 1995-1999).*
- prin pedepse exagerate care creștea sentimentul de vulnerabilitate al copiilor: *„S-a întâmplat de asemenea să ne pună să stăm în genunchi pe pietricele/nisip pentru că nu i-am ascultat pe educatori, îngrijitoare sau profesori, am fost foarte tare bătuți de către îngrijitoare. S-a întâmplat chiar ca din cauza unui copil să fim bătuți toți.” (I.R., femeie, 33 ani, perioada raportată 1987-1988).*

„Pedagogele erau foarte severe și foarte aspre cu copiii, de multe ori ne și agresau, deoarece susțineau că: «ești stupid, nu știi nimic», disprețuiau enorm copiii. (...) ne plesneau, sau de multe ori primeam peste unghii cu liniarul de lemn, stăteam în genunchi două ore pe porumb, sau afară iarna în zăpadă, în pantaloni scurți. Din cauza învățaturii (...) dacă cineva nu știa ceva, sau făcea o greșală, toți sufereau pentru unul. Unul pentru toți. Și asta se întâmpla pe timpul orelor de liniște petrecute cu pedagogii.” (A.L., femeie, 26 ani, perioada raportată 1997-2001)

- prin folosirea medicației: „*Multe persoane au probleme psihice și mai săptămâna trecută am văzut că au acea cutie cu medicamente care le calmează. Am întrebat: „Ce-i cu medicamentele alea?” „Au probleme cu nervii, le dau, le calmează, dorm și e bine.”* (I.P., 32 ani, bărbat, perioada raportată 2018)

3. Experiențele de violență

Abuzul sexual

1. Abuzuri din partea angajaților

Din cele 48 persoane intervievate, 4 persoane (2 femei și 2 bărbați) ne-au relatat experiențe personale de abuz sexual în care abuzatorii au fost unul sau mai mulți specialiști (educatori în centru de tip familial și într-un centru mare, director de centru, jurnalist și medic care a venit cu ajutoare). „*Se petreceau foarte des, și de către educatori, angajații care erau puși să lucreze acolo. Pentru a-și obține un serviciu de gen sexual, trezeau unul dintre noi, chiar și eu am fost trezit, înainte faci curat în baie și apoi erai chemat la el unde el stătea, în camera educatorului, sau de serviciu, i se spunea camera de serviciu. Și acolo trebuia să-i faci gen...să-i faci chestii orale, să-l masturbezi și să te lași... na, să te lași în ramfură sau regulat. Nu puteai să te opui, nu puteai să spui nimic, într-adevăr încerca să mă cumpere, îmi dădea într-adevăr bani, îmi dădea...(Deci a fost unul anume care vă solicita aceste lucruri?) Nu numai unul, nu. ...Și mă credeți, se petrece și acum”.* (R.C., bărbat, 29 ani, 91-2003)

„*Dar am avut parte și de abuz sexual... au început când am intrat în clasa a XI-a... Au ținut un an. Fiindcă nu am putut să mai suport, m-am ruinat sufletește.”* (K.E., femeie, 29 de ani, perioada raportată 2004-2008)

Un alt tânăr povestește despre o situație pe care o resimțise ca și copil ca fiind ciudată pentru el, iar azi le simte ca având implicații sexuale: „*Îmi mai aduc aminte un lucru, odată când făceam baie, a intrat un pedagog, ca să-mi măsoare organul genital cu un liniar. Nu știu pentru ce, dar pur și simplu l-a măsurat și a plecat. Nu rețin nici o altă (manifestare) de intenție sexuală, dar nu am înțeles de ce a făcut asta.”* (B.A., bărbat, 23 de ani, perioada raportată 2003).

Situații când altcineva din instituția lor a fost victima abuzurilor din partea specialiștilor, au fost relatate de mai multe persoane, abuzatorii fiind atât bărbați, cât și femei: „*Sau la fel adulte, cum să zic, fetele de la profesională au fost abuzate sexual de pedagogii bărbați. Mi-a povestit și verișoara mea, că vroiau să facă asta și cu ea și deja au făcut-o și cu colegile sale de clasă, că și ele au fost tot acolo, și a fost și în așa fel, că au violat-o pe ea.”* (D.M., femeie, 31 ani, perioada raportată 2000-2010)

„*Era o educatoare care abuza de un copil, într-adevăr dezvoltat, seara, cam la 3. Și din păcate și acum lucrează în sistem această femeie care a abuzat de colegul meu care acum are 30 de ani.”* (I.P., 32 ani, bărbat, perioada raportată 1996-2000)

2. Abuzuri sexuale din partea copiilor mai mari

Abuzurile sexuale din partea copiilor mai mari, în special băieți, au fost bine cunoscute de multe dintre persoanele intervievate, provenind din diferite instituții mamut. Cu toate că persoanele intervievate ne-au relatat evenimente în care victimele au fost atât fete cât și băieți, mai mulți ne-au spus că violența sexuală împotriva băieților mai mici era o rutină în centrul în care au crescut. În majoritatea instituțiilor, existau reguli legate de accesul băieților mai mari la fete mai mici, în schimb

băieții mai mici erau la dispoziția celor mari în majoritatea timpului și astfel erau extrem de vulnerabili la victimizare. Dintre formele cel mai des întâlnite ni s-a relatat penetrarea orală a copilului. Dar am întâlnit și atingerea organelor celui mic, forțarea acestuia să atingă și să manipuleze manual penisul celui mare și forțarea interacțiunilor sexuale dintre doi copii mici: 2 băieți sau un băiat și o fată.

„Problema asta a fost: m-au chemat înapoi și mi-au zis, unul dintre băieții mari, să îi fac masaj. I-am făcut masaj, zice către mine: «dă-ți chiloții jos» . Mi-am dat jos chilotul. Să îi fac masaj din cap (până în) talpă. I-am făcut masaj între degete, pe cap, nazal, frontal, occipital, parietal, la mușchi, după aia a început masaj cap-talpă gol-goluț, după aia m-a prins de cap să îi fac oral, seară de seară. Seară de seară, doamna A. Mi-a fost rău, nu am mai putut să cer sprijin pedagogilor și directorilor pentru că ne băteau”. (V.L., 37 ani, bărbat, perioada raportată 1990-1994)

„A fost și așa, că cei mari erau înăuntru, iar pedagogii erau la cafea, și cei care trebuia să ne supravegheze, alegeau doi băieți sau un băiat și o fată, ca să-și împreuneze organele sexuale și ei râdeau, se distrau.” (G.Z, bărbat, 27 ani, perioada raportată 1993-2002)

„A trebuit să sug organul genital al unui băiat mai mare, ca să pot opri ceva. Nu a fost un lucru plăcut. (...) 8-9 [ani aveam]”. (B.A, bărbat, 23 ani, perioada raportată 2003)

În arhiva cercetării sunt relatări și despre mai multe forme ale abuzului sexual împotriva fetelor: de la atingerea organelor sexuale ale copiilor mici și forțarea acestora ca să atingă organele sexuale ale băieților mari, până la viol, expunerea copiilor mici la viol, expunerea la scene sexuale, forțarea interacțiunilor sexuale între copii mici: *„Îmi aduc aminte că se întâmpla, era foarte dur, cum băieții mari abuzau fetele mari, odată eu ... am fost culcată într-un loc, unde era culcată și o fată mare, nici nu înțelegeam ce caut eu lângă ea, căci eu am fost mică. ...Si chiar atunci a intrat acest Sz. și o bătea, înțelegi, fiindcă nu a vrut să-l lase, că ... nu a vrut să i se culce... Și era atât de violent, îmi amintesc, se urca peste ea, și mie mi-a fost tare teamă. Eu mi-am acoperit capul și mă tot rugam: «Iisuse, te rog păzește-mă», dar nu am putut adormi. Eu nu am pățit nimic, dar frica aceea, înțelegi, când cealaltă este agresată lângă tine. A fost foarte dur.” (D.M., femeie, 31 ani, perioada raportată 1993-1999)*

3. Violența fizică în instituțiile mamut

Copiii erau bătuți, loviți în diferite circumstanțe, atât de către personal, cât și de către alți copii, atât în centrele publice cât și în cele private, atât în instituțiile mari, cât și în casele de tip familial. Unii dintre ei au trecut prin forme de abuz fizic deosebit de brutale. Traumatică a fost de asemenea asistarea la suferințele și pentru unii chiar la moartea colegilor și prietenilor.

În instituții mamut, **metodele de abuz fizic ale educatorilor** amintite de obicei se refereau la diferite forme de violență fizică pentru a disciplina copiii, unele mai blânde, altele foarte aspre. Violența fizică sub diferite forme erau folosite în toate momentele vieții de zi cu zi a copiilor: când se trezeau, când întârziu la micul dejun, când învățau, când își făceau temele, când munceau, când au fost bolnavi și nu mâncau, când mergeau la culcare, când nu dormeau, când nu îi ascultau pe adulți sau uneori pur și simplu pentru distracția adulților sau copiilor mai mari. Formele de violență identificate în interviuri au fost:

Decesul unor copii. Ca urmare a violențelor dintre copii, sau a celor comise de personal, relatările au conținut amintiri despre decese ale unor copii, care au avut loc atât înainte, cât și după 1990. *„Mi-a declarat (o educatoare) că directoarea a obligat-o să ne bată pe noi. Și își aducea aminte că pe unul*

I-a omorât după ce l-a bătut. A și murit. Îi dădea cu pumnii în spate sau nu știu cum îl bătea, că așa de tare l-a bătut că i s-au dezlipit plămâni...Dar s-a mușumalizat. A fost și Poliția, dar s-a ascuns tot.” (I.P., 32 ani, bărbat, perioada raportată 1987-1989).

„Da, a fost un alt prieten cu care colaborasem foarte mult. A fost în anii 2000, 2001. A fost ars de viu, efectiv i s-a dat foc la pat, pentru că saltelele sunt din burete și copilul nu a simțit. Numai noi am simțit când am văzut că iese fum din camera aia și s-au scos gratiile, dar pe când s-au scos, copilul era scrum. [Cine l-a ars de viu?] Colegii din camera lui.” (A.B, bărbat, 32 ani, perioada raportată 2000-2001)

În instituțiile mamut, cele mai îngrozitoare experiențe erau legate de **copiii mai mari** care, fie nu erau supravegheați de educatori, fie uneori erau chiar încurajați să disciplineze și să abuzeze pe copiii mai mici. Se întâmpla uneori ca un copil din afara instituției să fie pus responsabil pentru a bate și disciplina copiii din centru. Copiii mai mari îi disciplinau pe cei mai mici, dar de multe ori îi băteau doar pentru distracție.

Durerea de a fi fost martor la decesul altor copii, decedați în urma violenței a lăsat urme adânci :
„Practic eu am avut doi prieteni foarte buni pe care nu i-am putut salva. Îmi aduc bine aminte în dormitorul 8, unul dintre prietenii mei a murit bătut de colegii lui. Era unul H. care îi pune pe colegi de-ai lui să-l bată și în 5 secunde a decedat pe loc. Celălalt la fel, tot din cauza bătăii; eram îngrozit, nu numai eu, toți cei 17 de acolo și tremuram și ne uitam la el: știam că e decedat, că era galben la față. Am încercat să spun că e decedat, dar m-a admonestat: «Ai zis ceva? Tu, ăla din colț?», n-am mai zis nimic că știam că dacă mai zic ceva, poate urmez după el”. (A.B, bărbat, 32 ani, perioada raportată 2000-2001)

Închiderea copiilor în așa-numitele “izolatoare” era una dintre cele mai dure pedepse fizice Acest izolator era o cameră mică, foarte aglomerată, plină cu paturi suprapuse, cu foarte puțin spațiu liber pentru mișcarea copiilor, fără ferestre și cu o ușă încuiată. În izolator se afla un televizor care mergea mereu pe același canal. Mâncarea se primea cu porția, personalul verifica ce făceau copiii doar atunci când aceștia făceau gălăgie, iar în rest, copiii își petreceau timpul bătându-se unul cu altul: *„Am fost injectați. Izolatorul a fost asemenea unui ring de box” (C.R., fată, 28 de ani, 1995-2005)*

Pedepsele fizice. Relatările persoanelor intervievate abundă în amintiri despre loviturile încasate. Erau loviți cu mâna, cu diferite obiecte (cu furtunul, nuia, scândura, bătă, liniarul), cu piciorul, impulsiv, pe diferitele părți ale corpului: *Când ajungeam în internat, ne vedeau profesoarele, mai tare ne băteau, că de ce ne-am murdărit așa tare pe mână că nu mai merge jos. (C.U., femeie, 33 ani, perioada raportată 1987-1988).*

„Îmi dădea câte una peste cap, fiindcă mă simțeam rău și vomitam, sau pentru că nu am mâncat, și pentru asta am primit câte una pe spate”. (I. R., femeie, 33 ani, perioada raportată 1987-1988)

„Îmi aduc aminte, că nu știam să fac tema de casă la matematică, pedagogul m-a chemat la tablă «Rezolvă!» Nu am știut să rezolv. Nu am știut, fiindcă nu știam matematică. Prin spate venea lângă tine, înțelegi, și îți izbea capul, înțelegi, de tablă. (D.M., femeie, 31 ani, perioada raportată 93-2001)

„Îmi amintesc până în ziua de astăzi, că acea dădacă avea o nuia din material plastic vărgat, cu care ne lovea. Era incredibil de dureros pentru noi, primeam din plin pe fund, pe spate. Sau primeam peste unghii, dar asta cu bâta”. (I.R, femeie, 33 ani, perioada raportată 1987-1988)

„Culcarea se petrecea cam așa: înainte de culcare mergeam la wc, apoi stăteam la rând și îmi amintesc de o altă pedagogă care avea rutina obiceiului de a ne lovi peste ambele palme cu o scândură, care provenea dintr-un pat din câte știu eu, și așa mergeam la culcare ca să adormim plângând”. (Sz.R., femeie, 30 ani, perioada raportată 1991-1995)

Bătaia din partea copiilor mai mari era inclusă de educatori în sistemul educațional copii mai mari care erau puși de educatori să supravegheze copii mai mici în timpul lucrului în grădina “(La strângerea recoltei, căci noi am avut o curte mare și au fost semănate multe. o grămadă de legume etc. Dacă tu nu culegeai repede, rămâneai în urmă, (copiii mai mari, care supravegheau munca) dădeau cu tine de pământ, înțelegi? Așa tare te băteau. (D.M., femeie, 31 ani, 1992-2000)

„... ne plesneau, sau de multe ori primeam peste unghii cu liniarul de lemn” (A.L., femeie, 26 ani, perioada raportată 1997-2001)

Violențele între copii erau crude, umilitoare și periculoase. Adeseori erau considerate forme de distracție pentru cei care reușeau să se impună, iar personalul nu reușea să împiedice aceste violențe: “Luam foarte multă bătaie și ni se și lua felul trei. Noi eram obișnuiți deja, că ne băgam în haine felul trei și îmi aduc aminte că în față era o ușă unde te așteptau 4 băieți mai mari ca noi și erai blocat la ieșire, dacă dădeai biscuiții, OK, dacă nu, te duceau în spate și acolo era lumea lor. (A.B, bărbat, 32 ani, perioada raportată 1990-1994)

„Mi-au spus: «pune-te pe scaun și stai cu capul în jos, cu capul plecat, să nu te uiți la ei.» Și te pișai de frică pe tine pentru că știai că îți vine și ție rândul să te chinuie într-un hal fără de hal: te puneau pur și simplu să alergi dintr-un loc în altul și ei puneau piciorul în față, îți puneau picică, nu aveai voie să sari peste picior ca să nu te împiedici, pentru că te băteau măr, într-un hal fără de hal. (V.C., 33 ani, bărbat, perioada raportată 1988-1990).

„Existau momente în care fetelor mai mari le făcea plăcere să ne vadă pe noi copiii bătându-ne: ne puneau într-un cerc și alegeau: «tu cutărescu, cu tine, bateți-vă acuma.» Iar dacă ripostai că nu vrei să te bați, atunci erai tu bătută de către toți copiii. De cele mai multe ori eu primeam bătaie. (A.N., 36 ani, femeie, perioada raportată 1986-1988)

Medicația administrată cu forța: *”Ne dădea ceva sirop, care nu ne plăcea, fiindcă era amar, dar ne-o băga pe gât cu forța. Te prindeau și ți-l îndeseau în gât cu lingura”. (I.R., femeie, 33 ani, perioada raportată 1987-1995)*

Spălarea copilului cu brutalitate: *„Au fost unii care nu erau îndrăgiți, sau copiii mai răi, aceștia în timpul băii puteau fi frecați la ochi cu burete dat cu săpun”. (Sz.R., femeie, 30 ani, perioada raportată 1991-1995)*

Statul în genunchi pe porumb sau pe pietricele câteodată ore întregi, stat afară în frig *„stăteam în genunchi două ore pe porumb” (A.L., femeie, 26 ani, perioada raportată 1997-2001)*

Exerciții fizice umilitoare: „A fost și situație în care – ca distracție – cei care nu dormeau au fost chemați pe coridor, iar acolo îi puneau să meargă ghemuiți sau cu pași de pitic, dă-i drumul, nu știi câți metri de-a lungul coridorului, iar dacă venea serviciul de noapte se uita. Dacă nu executai bine, te răsturnau, îți dădeau picioare în fund, sau te băteau de-a binelea. Dacă plângeai, te întreba «dumneata plânge?» și te lovea și mai puternic, și iar, și iar, dacă tot plângeai... A fost foarte crunt.” (D.M., femeie, 31 ani, perioada raportată 1991-2000)

Nu toți copiii erau bătuți la fel, unii supraviețuitori își amintesc cum copiii de etnie romă, cu piele de culoare mai închisă erau bătuți mai des. Relațiile de prietenie dintre copii sau cu rudele educatorilor în general nu erau premise. “cei de culoare albă nu erau brutalizați, printre alții și eu aparțineam de ei, dar cei care erau de culoare brună primeau din plin.” (Ircsi, femeie, 33 ani, perioada raportată 1987-1995)

Am întâlnit în interviuri inclusiv dezvăluirea unor conflicte deschise, cu manifestări de agresivitate fizică din partea unor adolescenți din centrele mari **împotriva educatorilor:** „Apoi și copiii ripostau și luau atitudine împotriva pedagogilor. Câteodată, chiar îi și băteau.” (A.L., femeie, 26 de ani, perioada raportată 2001-2005)

4. Abuzul fizic în centrele de tip familial

Violențele fizice continuau să aibă loc și în casele de tip familial deoarece personalul nu s-a schimbat, aceiași oameni au continuat să lucreze cu copiii, chiar dacă de data aceasta erau mult mai puțini copii într-o casă. Din 2008 avem puține relatări despre violența fizică, dar majoritatea persoanelor intervievate au fost adolescenți sau chiar adulți în această perioadă. Iar odată cu desființarea instituțiilor mamut s-a redus rata și intensitatea episoadelor violente din partea copiilor mai mari împotriva celor mici. Din interviuri reies următoarele forme de violență fizică:

Bătăile erau motivate de incapacitatea educatorilor de a controla comportamentul copiilor: „Au fost trei educatoare și cea de a treia a fost de noapte, care a venit seara la ora 11, îi băteau foarte mult pe copii mici, deoarece nu vroiau să doarmă”. (Alexandra, femeie, 26 ani, perioada raportată 2005-2009).

Mesajul primit de copii din partea autorității instituției, care transmitea frica, era că bătaia e motivată de comportamentul necorespunzător al copilului. „Directorul de atunci, era așa că nu îndrăzneam să vorbim cu el. ... A fost și exigent și agresiv, dacă nu te comportai bine și el te bătea. Eram înspăimântați când venea să viziteze familia. ... A și fost înlocuit din cauza abuzurilor”. (K.E, femeie, 29 ani, perioada raportată 2004-2008)

“Colegii mei au fost bătuți atât de tare, mai rău decât animalele. Și loveau așa de tare... Erau bătuți cu furtunul. Nepoata directorului era persoana însărcinată să bată copiii”. (Alin, băiat, 22 ani, perioada raportată 2005-2013)

Loviri cauzatoare de vătămări corporale grave. „Da, când am aprins țigara de prima dată, educatorul mi-a spart capul cu cheia și m-a apucat și de păr și cum să spun, așa mă trăgea înăuntru sau afară tras de păr. Of, pe atunci am pierdut foarte mult păr.” (S.P., femeie, 30 ani, perioada raportată 2001-2005)

Încurajarea copiilor să se lovească: „A pus laolaltă doi copii ca să dea fiecare în celălalt.” (K.E., femeie, 29 ani, perioada raportată 2004-2008)

Mirosirea WC-ului ca și pedeapsă „Ne pune să mirosim WC-ul ca pedeapsă..” (K.E., femeie, 29 ani, perioada raportată 2004-2008)

Pedepse cu reținerea mâncării „ne reținea mâncarea noastră, dacă nu ajungem la timp acasă...” (K.E., femeie, 29 ani, perioada raportată 2004-2008). Astfel de pedepse au fost confirmate pentru anii recenți de către o tânără: „Într-o zi în care mă aflam cu grupa mică la masă (fiind mai mare îi ajutam și eu pe copii mici din când în când cu ce puteam), unul dintre copii, în vârstă de doi ani și jumătate, deoarece nu reușea să mănânce macaroanele servite cu lingura uriașă pe care a primit-o și a auzit atenționarea educatoarelor că trebuie să se grăbească cu masa, a pus lingura jos și a început să mănânce cu mânuțele. Băga câte doi pumni de macaroane în guriță, așa de foame îi era. Una dintre educatoare l-a văzut, a mers la el și l-a smucit de mânuță, l-a pus într-un colț strigând la el că nu așa se mănâncă și că e pedepsit, nu mai are voie să mănânce nimic până la masa de seară” (A.Z., femeie, 27, perioada 2006-2012)

5. Violența emoțională.

Conform unora dintre tineri, forma cea mai dureroasă de abuz a fost cel emoțional, prin natura ei repetitivă: „Cuvintele au fost cele mai dureroase, că nu se vindecau”. (G.F, bărbat, 28 ani). În ceea ce privește atitudinea personalului din majoritatea instituțiilor mari, dar din păcate și în multe din instituțiile de tip familial, potrivit tinerilor, relaționarea pozitivă și exprimarea sentimentelor pozitive față de copii erau mai degrabă excepție decât regulă. Majoritatea tinerilor nu s-au simțit iubiți de educatori și nu au fost atașați de ei, ci din contră, resimțeau dezinteresul, sau chiar furia, disprețul și dezgustul acestora. Dintre cele mai grave forme de abuz emoțional amintim următoarele:

Răceală emoțională și duritate - unora dintre educatori chiar le era groază să atingă copiii. „Educatorii ne spălau nu cu buretele ca la mama și la tata, ci ne spălau în comun cu coada de mătură și cu paiele de la mătură. Nu vreau să vă mint: chin-chin” (C.C., 25 ani, bărbat, perioada raportată 1996-1999)

Descurajarea copiilor, minimalizarea scopurilor, ambițiilor, distrugerea sistematică a stimei de sine. Din relatările individuale a reieșit frecvent, ca și din interviul de grup, că cei din centre erau descurajați în ceea ce privește învățatul și scopurile, ambițiile pe care le aveau, confruntându-se cu jigniri sistematice de genul: „Șezi, din tine nu se va alege nimic. Ție îți este suficient profesionala de doi ani, după care poți să-ți vezi de drum (A.M., bărbat, 36 ani perioada raportată 1993-1995); ”Din asta nu se va alege nimic, căci va ajunge curvă la un colț de stradă. (S.P., femeie, 30, perioada raportată 2005-2010). Tinerii se simțeau descurajați în perioada pregătirii pentru o carieră, auzind adesea că nu sunt suficient de bun pentru aceasta. Unii au prezentat că li se interzicea continuarea liceului sau a unei facultăți, refuzarea oricărei forme de sprijin practic în continuarea studiilor. Marea majoritate a acestor relatări se referă din păcate la experiențe destul de recente în cadrul unor centre de tip familial. „A fost când m-am dus la director și i-am spus că eu vreau să continui studiile la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială din Cluj-Napoca și mă așteptam să mă încurajeze, dar mi-a spus: «Tu ești de facultate? Uită-te la cutărescu, nu ești la nivelul lor. (A.N., 36 ani, femeie, perioada raportată 2004-2005)

Respingerea era asociată adesea cu refuzul drepturilor beneficiarilor. „...nu m-au ajutat cu nimic și nu m-au sprijinit, ba mai mult, educatoarea pur și simplu în continuu mă distrugea psihic. Când am avut prima vacanță în timpul facultății, iar căminul studentesc se închidea, eu a trebuit să mă duc acasă, căci altundeva nu aveam unde să merg. Când am sosit la instituție, atunci m-a întrebat, ce caut aici, că nu mai am nicio treabă aici dacă m-am dus la facultate, ceea ce nu a fost drept și nu avea niciun motiv să spună așa ceva”. (Sz.R., femeie, 30 de ani, casa de tip familial, perioada raportată 2005-2007)

„Prima dată am vrut să fac filme de desene animate, să le desenez. «Vai B., bucură-te, dacă vei putea mătura strada, să nu ajungi la colț de stradă sau sub pod», da, fiindcă aceasta a fost răspunsul, atunci când mă străduiam mult, sau încercam fericit să-i arăt desenele și visurile mele”. (B.A., bărbat, 23 de ani, casă de tip familial, perioada raportată 2005-2012)

Abuzurile verbale resimțite cu mare durere erau **umilirea și batjocorirea sistematică a copiilor prin etichetare, batjocorire, criticare, învinovățire, umilire:**

- erau **etichetați** cu vorbe menite să transmită apartenența copiilor la o categorie secundară majorității: li se spunea “țigani puturoși”, “curve”, “poponari”, “urâți”, “proști” etc. „câteva zile la rând a repetat, dar nu numai mie, cât de mare curvă sunt. Vai, nici nu mai știu de câte ori am auzit că sunt țigancă împruțită. Da, toți educatorii spuneau de astea. ... Și repetau zi de zi!” (S. P., 30 ani, femeie, perioada raportată 1995- 2007)
“Ne făcea țigani, ne făcea poponari, ne făcea puturoși.” (V.L., 37 ani, bărbat, perioada raportată 1994-1998)
- copiilor li se **reproșa că sunt întreținuți de stat**, primesc de mâncare și au unde să doarmă gratuit: „Eu am un prieten în cămin, este minor, vorbim, dar credeți-mă că li se spun aceleași lucruri pe care vi le spun eu: nu te ajută; îți scot ochii spunând: «să te bucuri că ai unde să dormi și că îți dăm de mâncare. (V.L., 37 ani, bărbat, perioada raportată 2015-2018)
- **batjocorirea copiilor** prin implicarea lor în activități **umilitoare**: „De cele mai multe ori, ne puneau să ne culcăm băieți cu băieți. Băieți cu băieți ne puneau să ne culcăm.” (V.L., 37 ani, bărbat, perioada raportată 1984-1988)
- **fetele au fost tunse, uneori doar de dragul distracției** “Și m-a tuns cheală că așa au vrut ele să râdă de noi. Foarte dure au fost, că nici nu mai vreau să mai zic. Io așa urăsc Centru’ ăla.... De aia nu mă duc în vizită acolo. M-aș duce, că nu mi-ar fi lene.” (R.O., 34 ani, femeie, perioada raportată 1990-1992)

Manipularea copiilor și șantajul emoțional. O formă de abuz psihologic întâlnită în centre de tip familial de către 3 dintre tineri a fost manipularea sistematică a copiilor ca să nu dezvăluie experiențele de violență suferite. „...esența este, că cei mari ne-au bătut tare, că pedagogul a început să plângă, iar ei îl iubeau... Și ne-au bătut cei mari și educatorii și-au întors capul, atunci...” (B.A., bărbat, 23 de ani, perioada raportată 2005-2017)

„Vedeau foamea de dragoste și profitau. Cum? «Hai, povestește-mi.» Îi spune copilului numărul unu: «Haide, povestește-mi, spune-mi cum a fost ziua de azi. Hai, că-ți dau o oră în plus la calculator, hai, că te las să te uiți mai mult la televizor, hai că te ascult, hai, că-ți dau ceva ție, în general ceva sufletesc, chiar o îmbrățișare, chiar un... ceva. Dar cu condiția ca să-mi spui mie, ce face celălalt copil, cine a luat bucată de prăjitură în plus, cine nu a făcut curat în cameră, cine nu... cine a făcut această tâmpenie.» Și din cauza aceasta s-a dăruit întreaga noastră solidaritate, care era înainte și toți copiii funcționează pe bază de pârâre.” (B.A, bărbat, 23 de ani, perioada raportată 2005-2017)

Măsuri discreționare și așteptări contradictorii în ceea ce privește creșterea și dezvoltarea copiilor

- **Inconsecvență:** „Căci mă înțelegeam bine cu toți educatorii, dar fiecare aștepta de la mine un comportament diferit... de aceea nu știam, nici cine sunt, nici ce se întâmplă cu mine.” (BA, bărbat, 23 de ani, centru creștin, 2005-2017)
- Printre pedepsele cu efecte adverse tinerii au amintit și **Interzicerea participării la activități de sport** „Este când vin cu așa ceva, că dacă de exemplu umbli la karate sau la fotbal sau la dans sau ai ceva hobbyuri asemănătoare, de foarte multe ori te pedepsesc prin a-ți interzice să te duci acolo. Și asta poate să-ți omoare ambiția”. (BA, bărbat, 23 de ani, centru creștin, 2005-2017)
- **Interzicerea vizitelor la rude sau la sponsori** „Nu mi-au permis să plec cu bunica la spital, pur și simplu au dat-o afară din instituție...” (BA, bărbat, 23 de ani, centru creștin, 2005-2017)
- **Interzicerea păstrării cadourilor.** Cadourile, fiind rare, aveau o mare semnificație pentru copii. Unii dintre ei își aduc aminte că au resimțit ca abuz că ele trebuiau împărțite sau li se luau fie de cei mai mari, fie de personal. „Îmi aduc aminte că am primit cadou un set Lego, de care m-am bucurat foarte tare, dar nu am avut voie să-l păstrez, căci a trebuit să-l împart. (BA, bărbat, 23 de ani, centru creștin”, 2005-2017)

Tratarea copiilor discriminatoriu, în funcție de etnie sau de aspectul lor fizic. „Au fost educatoare care făceau diferență dintre cei frumoși, aceia au fost preferații, cei care, hmm, nu erau dintre cei mai frumoși, aceia erau tratați puțin mai altfel. (...)”. (S.E., 30 ani, femeie, perioada raportată 1993- 2008)

Învinovățirea copiilor „O vreme (educatoarea) îmi zicea, că eu sunt de vină, că i s-a rupt ei umărul, iar eu am plâns tot timpul, nu am putut să fiu atentă la școală.” (S.E. 30 ani, femeie, perioada raportată 1993- 2008)

Amenințarea și înspăimântarea copiilor. „Îmi aduc aminte că și atunci când eram răi, sau ce știu eu, ce chef aveau educatorii, stingeau lumina în dormitorul mare, unde eram mulți copii și atunci zbieram cu toții și unii reușeau să fugă afară și atunci pândeau și îi loveau (îi băteau)”. (K.R. femeie, 36 de ani, perioada raportată 1987-1990)

4. Consecințele instituționalizării

Din cele relatate de către tinerii care au trăit în sistemul rezidențial de protecție a copilului, rezultă în mod unanim că experiențele petrecute acolo au fost resimțite deosebit de traumatic. Relatățile supraviețuitorilor demonstrează că stresul social datorat vieții într-o instituție totală, stigmatizarea și abuzurile au lăsat urme la nivel fizic, pe plan emoțional și cognitiv, în domeniul relațiilor interpersonale și nu în ultimul rând au influențat stima de sine a persoanelor. Performanța școlară și la locul de muncă a multor respondenți, a fost de asemenea influențată de experiențele trăite.

Consecințele pe plan fizic și somatic

- Neglijarea nevoilor fizice și emoționale a condus la **întârzieri în dezvoltarea fizică și psihomotorie** a multor copii.
- Hrana insuficientă și de proastă calitate a dus la **înfometare generală și pierdere în greutate.** După trecerea atâtor ani, sunt încă marcați de lipsa de mâncare din centre. „Aveam probleme

cu stomacul. Nici acum nu mănânc exagerat. Tot am impresia că am limite. Poate mi-a rămas puțin în memorie că nu este suficientă mâncare. Asta mi-e mentalitatea.” (I.P., 32 ani, bărbat, perioada raportată 1986-2007)

- Rănile cauzate de abuzurile fizice au lăsat la mulți dintre ei **cicatrici vizibile** până în momentul de față. „profesorului de sport nu i-a plăcut, s-a năpustit și a venit asupra mea și m-a bătut într-un hal fără de hal(...)Mi-a lăsat un semn pe față - arată o cicatrice mare care îi brăzdează obrazul drept de sus până jos. [Cicatricea de pe față e de atunci?] Da, m-a călcat pe față.” (V.C., 33 ani, bărbat, perioada raportată 1992-1995).
- **Probleme somatice:** „De supărare m-am îmbolnăvit, că s-au adunat multe, știți? Multe probleme în familia mea, în viața mea multe s-au întâmplat și m-am îmbolnăvit de multe boli.” (M. O., 50 ani, femeie, perioada raportată 1976-1983)

Indicii ale unor tulburări mintale ca și consecințe ale experiențelor de violență

Maltratarea suferită combinată cu lipsa de sprijin emoțional au dus la apariția unor probleme mentale în cazul tinerilor din centrele rezidențiale.

Simptomele depresiei: neputința, lipsa de speranță, gânduri și tentative de suicid, furie, lipsa inițiativei și a motivației

„Am și avut intenția în Centru să încerc să îmi pun capăt zilelor. Țin minte că într-o zi am luat un ciob de sticlă de afară și aveam intenția să îmi tai venele de la mână.” (V.C., 33 ani, bărbat, perioada raportată 1999-2003),

„Am făcut o depresie urâtă cu trei încercări de sinucidere. Nu povesteam nici cu colegii, eram sălbătică.” (P.C., femeie, 26 ani, perioada raportată 2001-2011)

„Eu când am fost la casa copilului, atunci până în clasa a șaptea eu nu am avut visuri, nu am văzut rostul vieții (...) când am fost pe clasa a întâia, a doua, am vrut să sar pe fereastră. Da, eu am vrut să sar pe fereastra din clasă, atunci când eu eram deja în clasa a doua.” (A.M., 36 ani, bărbat, perioada raportată 1984-2001)

„ Cei mai mulți dintre noi nu au niciun fel de motivație. Sunt foarte puțini cei care vor ceva în viață, un scop concret, pentru care să se lupte.” (B.A., bărbat 23 de ani, perioada raportată 2003-2017)

Comportamente de risc: consum de alcool, droguri, jocuri

„Atunci am terminat primul an, am început cel de al doilea și atunci cumva m-a străfulgerat, că acum nimeni nu-mi spune ce trebuie să fac, dacă nu vreau, atunci nu învăț, dacă vreau atunci îmi cheltuiesc banii la automate, pe băutură, droguri, atunci am simțit libertatea. Și atunci în vremurile acelea, am făcut de toate: am băut, mă drogăm, umblam cu femei, jucam la automate.... M-au dat afară de la facultate, că nu am avut credite suficiente.” (G.F., 28 ani, bărbat, perioada raportată 1991-2008)

Simptomele PTSD. În ceea ce privește **retrăirea persistentă a evenimentelor traumatice** ni s-a relatat despre coșmaruri, amintiri intruzive, sub forma unor frământări obsesive, legate de trecut „mă supără foarte mult și nu aș vrea să mă gândesc, dar fără să vreau îmi vin gândurile alea în minte.” (M.O., femeie, 50 ani)

„Eu nu pot să uit, asta e. Nu pot să uit! Am impresia uneori că mă sperie. Acum stau de vorbă cu tine, mă concentrez la ceea ce îmi spui tu și la ce îți spun eu. Și să vină cineva în spatele meu fără să îl știu eu și să îmi spună «servus C.!»», eu am impresia că mă lovește. Automat mă sperie și fug. Tot timpul mi se întâmplă asta și asta nu pot să o scot din mine, nu am cum.” (C.U., 35 ani, femeie),
„Când e noapte mi-e frică. Și am vise rele. Visez urât că m-o bătut. Plâng în somn.” (I.K., 34 ani, femeie)

În privința **simptomelor de evitare și de paralizie emoțională** am întâlnit în primul rând evitarea anumitor locurilor și a unor persoane „Nu simt nevoia să îmi amintesc pentru că mă șochează. Nu mai sunt fata care sunt, am impresia că trăiesc tot în chinul ăla. Și nu mai vreau să îmi amintesc.” (C.U., 35 ani, femeie, perioada raportată 1987-2000)

„Câțiva ani în sir aveam fobie de bărbați, dacă există așa ceva.(...) M-am temut de bărbați. Atât de tare mă temeam de ei, dacă un bărbat mă atingea, îi răspundeam cu agresivitate. Îmi era silă chiar și de o simplă strângere de mână prietenească.” (B.A., bărbat, 23 de ani, perioada raportată 2003-2017)

Simptomele de **hiperactivare neurofiziologică** (anxietate, furie, iritabilitate) se regăsesc la foarte multe persoane, asociate cu o capacitate redusă de reglare a acestor stări. De asemenea **gândurile, sentimentele, stările negative**, asociate deseori cu lipsa de speranță și lipsa controlului.

Semne ale dezvoltării traumatice. Consecințele expunerii în copilărie la traume repetate, fără a fi sprijiniți emoțional au dus la multe persoane la o dezvoltare de tip traumatic a personalității (van der Kolk, 2015), cu o capacitate redusă de autoreglare, cu tulburări de atașament și dificultăți de a forma și menține relații pozitive de lungă durată. În prezența unor pericole constante și în lipsa unor adulți de încredere în copilărie va fi foarte dificil ca tânărul să aibă încredere în cei din jur, să ceară și să accepte sprijin, să investească în relații de prietenie sau de cuplu. Funcționarea copilului și adultului în multe domenii ale vieții poate să fie afectată: familial, profesional, socio-economic.

Lipsa autoreglării (emoționale: în a-și controla furia, durerea, tristețea, somatice, comportamentale etc.) în cazul stimulilor legați de traume

„Pe mulți îi vedeai cum se taie pe corp, pe mâini, spărgeau geamuri, uși, se băteau, era ca la nebuni.” (Ca.C, 22 ani, femeie, perioada raportată 2010-2014).

„După ce am crescut mai mare simțeam că vreau să mă răzbun pe cei care mi-au făcut rău, simțeam că vreau să mor. Astea două lucruri le simțeam: să mă răzbun pe cei care mi-au făcut rău și să mor.” (V.C., 33 ani, bărbat perioada raportată 1999-2003),

„Nu mai știam ce să fac, când cineva mă supăra. Prima mea reacție era să arunc după ei cu o bancă.” (B.A., bărbat, 23 de ani, perioada raportată 2003-2017)

Pentru unii legănatul, adoptat în perioada instituționalizării, a rămas până în prezent o metodă de autoliniștire. „Mă supăr și plâng și mă leagăn.” (I.K., 34 ani, femeie, perioada raportată 2017)

Atribuții și așteptări negative (autoevaluare negativă, lipsa încrederii față de oameni, inevitabilitatea victimizării pe viitor): „Frica de a interacționa cu o persoană străină, stima de sine scăzută, încă mai am de lucru la ea. M-a afectat emoțional...” (I.P., 32 ani, bărbat, perioada raportată 1986-2007),

„Sunt persoane care intra în viața mea, cu care comunic, dar nu-i dau (acord) multă încredere nimănui.” (E.A., 27 ani, femeie, perioada raportată 2004-2008)

„Pe mine m-a afectat foarte mult trauma copilăriei nefericite. Și la ora actuală mă afectează. Sunt momente în care stau singur. De multe ori stau singur și efectiv te gândești că ai avut o copilărie nefericită, iar ca adult și mai nefericită. Că de multe ori nici banii pe care îi iau nu mă bucur de ei. Sunt un caz pierdut, dar pe o parte aș putea doar spune lucrul acesta. Dacă nu v-aș fi cunoscut pe voi, eram un caz pierdut, poate că la ora actuală eram cel mai mare gay.” (V.L., 37 ani, bărbat, perioada raportată 1980-1998)

Degradarea funcționării (izolare, dificultatea de a funcționa în relațiile intime, respectiv cele de familie, comiterea de infracțiuni, recurgerea la prostituție, dificultăți de adaptare la rolul profesional):

- **Comportamente delictive: infracțiuni, prostituție, cerșit** „Știu colegi de-ai mei care vin în parc, se numește Grădina Romei, este aproape de gară, care intră seara târziu și întrețin raporturi multiple pe bani sau chiar și pentru plăcere. Vorbim de colegii mei pe care îi cunosc, am copilărit cu ei. Am încercat, le-am dat sfaturi, degeaba: nu se mai pot recupera. Devin bolnavi. [Crezi că e o urmare aceea ce li s-a întâmplat în sistem?] Da. Da. Da. Da.” (V.L., 37 ani, bărbat, perioada raportată după 2015); „Mulți recurg la infracțiuni, tâlhării, furturi, prostituție și ajung în spatele gratiilor: pentru că societatea nu îi primește sau că individul în parte, unii se descurcă, alții nu. Și aici vorbim de un sprijin. Că tot Direcția ar trebui să le dea un sprijin pentru așa ceva.” (V.L., 37 ani, bărbat, perioada raportată după 2015)
- **Nerealizare pe plan profesional și social** „Vremurile alea m-au lăsat cu urmări foarte urâte și urmările acestea mă urmăresc tot timpul și din cauza acestor urmări eu până și la această vârstă nu am reușit să mă realizez în viață. Îmi este și mie rușine că la vârsta mea nu am reușit să mă realizez, dar urmările acestea nu îmi dau voie pentru că tot timpul am această frică mare în mine să merg mai departe.” (V.C., 33 ani, bărbat, perioada raportată 1984-2006).
- **Singurătate, dificultate de a forma o relație de cuplu și o familie:** „În momentul de față, ce s-a întâmplat în trecut, rămâne o istorie nevindecabilă. Foarte puțini care au reușit să se integreze în familie și să își facă o familie. Aia sunt unu sau doi. Restul sunt cazuri pierdute și triste. Pentru mine este o rană pe inimă care nu va trece niciodată.” (V.L., 37 ani, bărbat, perioada raportată 1980-1998).
„Iată încă și acum... deci eu trăiesc singur, dar eu mă gândesc, că parțial a persistat o astfel de injurie, asta, că eu am fost abuzat sexual.... După mine deci, mai ales imaginea familiară... vai, da este asta, că în plus acolo nu am primit o imagine a familiei, ca să putem întemeia o familie, așa, că privind mai mulți tineri ieșiți din casa copilului, din generația mea, sau și mai vârstnici, sunt foarte puțini cei care au reușit să întemeieze o familie..” (A.M., 36 ani, bărbat, perioada raportată 1984-2001).

5. Recomandările tinerilor de îmbunătățire a sistemului de protecție

Ideile tinerilor intervievați de îmbunătățire a sistemului au fost exprimate sub forma unor mesaje către specialiștii din sistemul de protecția copilului. Aceste idei cuprind o gamă largă, pornind de la sugestia privind scopurile și funcționarea sistemului de protecție, atitudinea corectă a personalului față de copii, calificarea personalului pentru munca cu copiii instituționalizați, prevenirea, identificarea și tratarea fenomenului de burn-out al personalului, sugestia organizatorice referitoare la centrele rezidențiale, prin care riscul abuzului între copii ar putea fi redus și până la activități concrete cu copiii.

1. Sugestii referitoare la funcționarea sistemului de protecție

Ar fi nevoie de un accent mai mare pe sprijinirea familiilor și prevenirea instituționalizării „După mine familiile ar trebui sprijinite, ca copiii acestora să nu fie instituționalizați. Ca sarcina protecției copilului să fie protejarea copilului în sânul familiei, și (protecția) aceasta să se extindă mai ales asupra părinților, dar și asupra copiilor, că așa nu mai este posibil, căci foarte mulți copii intră în sistem, ca și noi de exemplu, că intrăm sau ajungem pe străzi...” (D.M., 31 ani, femeie, perioada raportată 1988-2015)

Evitarea schimbărilor multiple ale familiilor de plasament și ale centrelor rezidențiale, care sunt văzute ca surse de re-traumatizare pentru copiii instituționalizați. *„În toate instituțiile și toate locurile unde am umblat ar fi multe de schimbat, dar poate schimbarea cea mai eficace ar fi, dacă un copil sau un tânăr nu ar ajunge de atâtea ori în atâtea locuri. Căci toate acestea sunt rupturi.”* (Sz.R., femeie, 30 de ani, perioada raportată 1991-2012)

Îmbunătățirea ratei personal/copii Lipsa supravegherii corespunzătoare a copiilor crește șansa abuzurilor dintre copii, deci sugestiile de îmbunătățire includ și eficientizarea raportului educatori/copii. *„Este clar, că soluția bună este cu mai puțini copii ... cu pedagogii”* (G.Z., bărbat, 28 de ani, perioada raportată 1993-2015)

Reorganizarea centrelor pe categorii de vârstă atunci când supravegherea celor mici nu este asigurată *„Și aia, și copiiiăștia, I-IV să fie OK șiăștia de la V-VIII să fie separați și educatorii să fie mai des cuăștia mai mari pentru că nuăștia mici fac probleme, căăștia mai mari fac problemeăștora mici și de aia copiiăștia, cum se maturizează, cum deja caput, gata, e distrus pe viață.”* (L.O., 41 ani, perioada raportată 1982-1994)

Monitorizare frecventă prin vizite neanunțate și prin ascultarea copiilor este văzută de majoritatea celor intervievați ca fiind foarte importantă pentru detectarea situațiilor de violență, atât pentru centrele rezidențiale, cât și pentru asistența maternală. *„Asistenților sociali le-aș spune că ar fi bine să meargă, să fie tot timpul acolo, să nu spună când merg, să vadă cu ochii lor, că asta e o dovadă.”* (C.U., 35 ani, femeie, perioada raportată 2017)

Crearea unor structuri prin care abuzurile pot fi dezvăluite (introducerea unor persoane externe, crearea unui cadru de stabilire a relațiilor apropiate cu copiii celor care fac monitorizarea situației copiilor) *„Indirect să fie introduse [în sistem] persoane care să se împrietenească cu copiii și care să spună care sunt abuzurile.”* (I.P., 32 ani, bărbat, perioada raportată 2018)

Evaluarea situațiilor de abuz să fie efectuată de specialiști competenți care cred ceea spune copilul *„Acești specialiști trebuie convinși să nu creadă în minciuni [minciunile personalului], ci să analizeze tot ce li se spune.* (A.B, bărbat, 32 ani, perioada raportată 1985-2015)

Concedierea personalului abuziv este văzută de unii dintre cei intervievați ca fiind p condiție inevitabilă pentru reînnoirea sistemului. *„Așa că, și tânărul, și copilul au nevoie de asta, ca să se schimbe sistemul, să se lucreze cu specialiști într-adevăr buni, să spargă totul pe care s-a construit tot sistemul, să și înlocuiască oamenii care lucrează acolo”* (D.M., 31 ani, femeie, perioada raportată 1988-2015)

O mai bună motivare financiară a personalului *„Aproape toți educatorii sunt angajați cu salariul minim. În primul rând educatorii să primească salarii mai mari”.* (B.A., bărbat, 23 de ani, perioada raportată 2003-2017)

Calificarea personalului, selecția lui și sprijinirea lui atunci când întâmpină greutăți – mulți au considerat că un personal specializat, înzestrat cu cunoștințe de asistență socială, cunoștințe despre nevoile copilului, dar și cu abilități de a lucra cu copiii ar fi capabil într-o măsură mult mai mare să satisfacă nevoile copiilor instituționalizați. De asemenea, selecția atentă a personalului, bazată în

primul rând pe abilități practice „aș face o selecție, de exemplu la angajare, oriunde te-ai duce, trebuie să dai un test. Și testul ăla ar fi mult diferit de cel ce este acum. Important e ca omul acela să fie capabil să-l ajute pe acel copil, ca să se dezvolte pe parcursul timpului” (A.A., 23 ani, bărbat, perioada raportată 1994-2016)

2.Sugestii referitoare la abilitățile și atitudinile personalului, la pregătirea lor, pentru a cunoaște nevoile copiilor.

Mesajele tinerilor referitoare la atitudinea dorită a personalului are ca fundal că în lotul de respondenți sunt câțiva absolvenți asistență socială de nivel licență sau de master. Ei, dar și ceilalți tineri ieșiți din sistem subliniază importanța dezvoltării abilităților parentale ale personalului, cu accent pe stimularea interesului față de copii, formarea abilităților de a forma relații pozitive, a sprijinului emoțional și moral copiii, precum și abilitățile de disciplinare, de stabilire a limitelor). În viziunea celor intervievați, o parte din atitudinile și comportamentele nepotrivite ale personalului se datorează lipsei de calificare a acestuia și prin urmare lipsei de cunoștințe cu privire la nevoile copiilor și la modul de lucru cu ei. În acest sens, mesajele accentuează importanța angajării unui personal calificat în posturile de educator, fiind subliniată în același timp importanța aptitudinilor de a lucra cu copii, pe lângă cunoștințele din domeniu. Recomandările tinerilor în privința abilităților și cunoștințelor specialiștilor au fost următoarele:

Să cunoască nevoile copiilor „Dar ei nu sunt specialiști. Eu, deși nu am terminat acea facultate, dar aș fi mai capabilă, fiindcă am experimentat și știu, ce este acolo. Știu ce îi trebuie unui copil. Aceștia însă ar trebui să învețe foarte multe..”(I.R., femeie, 33 de ani, perioada raportată 1988-2004)

Să lucreze la dezvoltarea unui atașament, a unei relații de încredere și să ofere sprijin emoțional „Asistenților sociali le-aș spune să se comporte cum au învățat la practică (practica din Facultate): decent, iubitor ca să poată câștiga acele suflete, pentru ca acele suflete să se poată deschide (I.R., 33 ani, femeie, perioada raportată 1988-2004)

Să încurajeze copiii, să aibă o atitudine pozitivă De ce accentuezi mereu copilului, că te așteaptă doar pușcăria? Cu același efort de ce nu poți spune, măi, omule, tu poți să devii avocat, poți fi cel mai bun, poți fi chiar avocatul cel drept, poți accentua și asta cu același efort, timp în care îți iese pe gură că vei deveni pușcăriaș, tot cu același efort poți spune, că ai șansa de a deveni un om bun, un om minunat.” (G.F., 28 ani, perioada raportată 1993-2008)

Să îndrume copii, să-i ajute să se maturizeze „să-i învețe să termine ceea ce au început, să-și corecteze greșelile, să încerce să le dea atenție, să-i îndrume, să-i învețe ce e bine și ce nu și cum se face ceva și dacă greșește ceva, atunci să nu se urle la el, ci să fie înțeles și sprijinit.”(K.R., femeie, 36 de ani, perioada raportată 1981-1999)

Pe de altă parte, în continuu i-aș învăța pe copii, cum că trebuie să începi ceva și să-l și termini, că orice are început și sfârșit. Ca să-ți pui un scop și să-l atingi, să simți succesul, în mod independent. (G.F., 28 ani, bărbat, perioada raportată 1993-2008).

„Să aibă consiliere de grup, activități cu copiii prin organizare de tabere” (I.P., 32 ani, bărbat, perioada raportată 2018)

Să știe să stabilească limitele față de comportamentele necorespunzătoare ale copiilor „eu le-aș spune educatorilor să nu le mai fie frică de copii pentru că asta am văzut în cămin că le-a fost frică și închideau ochii, mai mult, pentru că vedeau că nu o scot la capăt. Părerea mea este că trebuie să

apeleze la cineva specializat, un specialist în cazuri din astea. Nu trebuie lăsați așa. Că azi închizi ochii, mâine închizi ochii și persoana aceea poate face din ce în ce mai rău.” (Ca.C, 22 ani, femeie, perioada raportată 2010-2014)

Prevenirea, identificarea și tratarea fenomenului burn-out: *„(...) educatorii, cel puțin odată pe an ar trebui să participe la un astfel de training, sau verificare, sau chiar la ambele și acolo să îi amintească, că exact pentru ce au început această profesie și să verifice dacă suferă de burn-out, atunci cum ar putea să redreseze situația. După mine problema cea mai mare este burn-out-ul. Foarte mulți educatori au venit cu idei foarte bune, cu dragoste foarte mare, și așa de repede, după o jumătate de an-un an a și apărut burn-out-ul, după care a urmat nepăsarea, sau opusul acesteia: zbierăturile și isteria și pedepsele. Urlete sunt întruna.” (B.A., bărbat, 23 de ani, perioada raportată 2003-2017)*

Să aibă așteptări realiste și experiență personală în sistemul de protecție a copiilor: *„Să ajute copiii în a avea succes, căci la noi esențial era să obții nota 5 și atunci erai lăsat în pace”. (K.E., femeie, 30 de ani, perioada raportată 2004-2008) . Având în vedere că respondenții au suferit de pe urma atitudinii indifferente a personalului, ei doresc ca cei care se angajează alături de copii să aibă experiențe personale care ar putea să îi facă pe educatori să fie empatici: „Pentru postul de educator aș căuta persoane care au crescut și ei în case de copii, fiindcă ei știu, că ce și cum ar trebui aceluia copil, la vârsta respectivă, pornind de la propria lor experiență. (G.Z., bărbat, 28 de ani, perioada raportată 1993-2015)*

3.Sugestii referitoare la activitățile pentru copii

Organizarea unor activități de grup *„(Copiii) să aibă consiliere de grup, activități cu copiii prin organizare de tabere” (I.P., 32 ani, bărbat, perioada raportată 2018)*

Timp special dedicat pentru discuțiilor cu un educator, respectiv activități de consiliere psihologică și psihoterapie *„acești copii și emoțional sunt foarte afectați, nu doar din alte puncte de vederi, și au foarte mare nevoie să împărtășească asta cu cineva, iar acel cineva, chiar dacă nu întrutotul, dar măcar puțin să-l înțeleagă, să simtă la fel cu el. După mine asta ar însemna foarte mult.” (M.A., femeie, 33 de ani, perioada raportată 1990-2002)*

Implicarea copilului în activități privind deprinderile sociale: *„Știți că ei întocmesc acel PIP [planul individualizat de protecție]. Chiar să desfășoare așa cum trebuie [activitățile pentru copii] nu doar să spună că am făcut aia, cealaltă.... și să îi ajute pe copii să își plătească curentul, apa, să îi implice în deprinderi sociale [în mod] concret și adevărat, nu doar pe hârtie.” (I.P., 32 ani, bărbat, perioada raportată 2018, 1992-2000)*

Informarea copiilor asupra drepturilor și asupra instituțiilor care ar putea să ofere ajutor în situații de violență: *„Apoi un judecător care știe foarte bine legislația și lucrează pe protecția copilului să vină în instituție și să cheme toți copiii și să le spună ce drepturi au, dar și ce îndatoriri au, iar dacă se simt abuzați, să le spună că pot suna la telefonul copilului sau la 112,” (A.N., 36 ani, femeie, perioada raportată 2017)*

Organizarea unor activități de prevenire a consumului de droguri *„Da, acolo nu venea nimeni să-ți spună că nu e bine să te droghezi sau dacă veneau, veneau o dată la doi ani și atunci nu prea îi interesa, mai ales pe cei care consumau etnobotanice sau ce mai consumau, chiar nu îi interesa.” (Ca.C, 22 ani, femeie, perioada raportată 2010-2014)*

Implicarea comunității locale în viața centrului de plasament, inclusiv a poliției, Parchetului și a instituțiilor medicale. „*Poliția trebuie să fie frecvent în centru, la solicitarea conducerii și să facă sedințe: dacă sunt probleme de natură penală: viol și altele. Inclusiv Parchetul.*” (V.L., 37 ani, bărbat, perioada raportată 2017)

6. Compensarea experiențelor traumatice

În ceea ce privește modalitățile de compensare a experiențelor traumatice suferite în instituțiile rezidențiale, avem trei categorii de răspunsuri. Unii intervievați consideră că nu au nevoie de compensații, iar cei care admit ideea necesității unor compensații fac referiri ori la anumite drepturi legate de satisfacerea unor nevoi psihologice și materiale specifice persoanelor instituționalizate în copilărie, ori subliniază importanța oferirii unor compensații morale pentru abuzurile suferite.

Asigurarea serviciilor medicale (inclusiv psihiatrice) dar și terapeutice (consiliere, psihoterapie) gratuite ca și o formă de compensație a fost frecvent amintită de persoanele interviuate, ca necesitate pentru ca foștii „beneficiari” să își depășească traumele din copilărie, este o formă de compensație frecvent amintită de persoanele interviuate:

„*Lată de exemplu, ar fi trebuit să ducă copiii la psiholog, ca să se liniștească sufletește, așa, să se vindece, să-i elibereze de această cantitate mare de otravă.*” (S.E. 30 ani, femeie, perioada raportată 1993- 2008)

„*Care au încă traume, (...) și încearcă să treacă peste ele, au nevoie de un suport psihologic mult, mai mult avansat.*” (R.C., 24 ani, bărbat, perioada raportată 1993-2011)

„*Vorbind de psihoterapie, A.B consideră că li se cuvine acest lucru, dar aici e nevoie de un om specializat pe treaba asta care să aibă răbdare să stea de vorbă cu el (cu tânărul post instituționalizat), să îl lase să se descarce definitiv.*” (A.B., 32 ani, bărbat, perioada raportată 1985-2015)

„*Foarte multă libertate și ajutor: să fie[un specialist] lângă tine dacă ești supărat, să te consoleze, să stea să te asculte când spui ceva, să îi povestești de ce ești supărată...*” (C.U., 35 ani, femeie, perioada raportată 2017)

Respondenții au nevoie de sprijin pentru locuire, mai ales în perioada de tranziție: „*după ce termin facultatea, am la dispoziție două săptămâni, ca să plec. Gata, două săptămâni, fără ajutor de stat, fără bani pentru început, fără o locuință în care să trăiesc. (...) ar trebui să se dea măcar o locuință pentru un timp, până poți să-ți strângi ceva. Să fie permis să locuiești la cămin, sau undeva. .*” (B.A., barba, 23 de ani, perioada raportată 2003-2017) „*Ce ne-am dori noi, să sperăm că e vorba de ANL-urile care, noi ne-am dori ca în hârtiile care se fac, tinerii din instituții să aibă prioritate înaintea altora.*” (R.C., 24 ani, bărbat, perioada raportată 1993-2011)

Sprijin în căutarea și menținerea unui loc de muncă: „*Programele de integrare în societate, recuperare socio-profesională etc. să fie ajutați să se descurce, ca în viață, sau la locul de muncă, să presupunem că le este greu în aceste privințe, sau de exemplu în privința locuinței.*” (A.A., 23 ani, bărbat, perioada raportată 1994-2016)

Sprijin în viața de zi cu zi: *Sau poate ar fi cazul, mai știu șie eu, să primească atenție, dacă – să presupunem – în gospodărie, sau ceva de genul acesta...*”(A.M., 36 ani, bărbat, perioada raportată 1984-2001)

Beneficii, sprijin financiar *“Este foarte important sprijinul moral, dar și sprijinul material. Desigur, să fie minim trei-patru ani și dacă e nevoie, să ajute și după aceea..”* (D.M, 31 ani, femeie, perioada raportată 1988-2015), *“Da, de aceea mă gândesc că poate și o compensație materială ar fi necesară pentru cei care pornesc în viață cu anumite dificultăți.”*(I.U., 29 ani, perioada raportată 1989-2006)

Importanța oferirii unor compensații morale pentru abuzurile suferite este amintită în multe interviuri. Unele persoane au menționat

Cererea publică de scuze din partea personalului instituțiilor de la cei care au avut de suferit în timpul șederii în instituție ca o formă de compensație morală. *“(...) și în primul rând ceea ce este foarte important, bineînțeles, să-și ceară iertare. Să-și ceară iertare de la fiecare dintre noi în parte.* (D.M, 31 ani, 1988-2015)

Pentru responsabilizarea personalului care comite abuzuri respondenții au propus următoarele modalități:

- **concedierea personalului abuziv:** *„Ei ar trebui dați afară.(...) Apoi să se înlocuiască sistemul de tot.”* (S.P, 30 ani, femeie, perioada raportată 1987-2009)
- **dezvăluirea abuzurilor în media:** *„Sunt câțiva tineri, dar și mulți alții, care se gândesc continuu, cum ar putea face un film despre toate astea, adică să dezvăluie în fața mediei, cel puțin, cum au fost aceste instituții, cum erau acei oameni de acolo, sau sunt oameni, care încă mai lucrează în sistem, și au comis asemenea fapte,, ca ei să fie demascați, ca niciodată să nu li se mai permită să lucreze cu copii.”* (Sz.R., femeie, 30 de ani, perioada raportată 1991-1999)
- **răspundere materială/ daune morale:** *„Și să plătească o grămadă de bani, vreau să spun statului, ... să li se dea așa o amendă uriașă...”* (S.P, 30 ani, femeie, perioada raportată 1987-2009) *“Eu cred ca da, ar trebui să fim despăgubiți pentru chestia asta. Acum nu știu dacă despăgubirile astea pe care le-ar da ei ar putea să ne refacă nouă viața pe care ne-au distrus-o cei de acolo.”* (V.C., 33 ani, bărbat, perioada raportată, 1984-2006)
- **răspundere penală:** *„i-aș da în judecată pentru a-mi recupera anii pierduți”* (A.N., 36 ani, femeie, perioada raportată 2007-2010), *“Să facă pușcărie conducerea sistemului de protecția copilului.”* (Sz.L., bărbat, 31 de ani, perioada raportată 1989-2012)

Persoanele care consideră că nu au nevoie de compensații, argumentează prin faptul că au reușit deja să prelucereze traumele din trecut, respectiv nu-și pot imagina compensări care pot neutraliza experiențele negative suferite. *“După mine, acestea nu mai pot fi refăcute. Nimeni și nimic[nu ar putea compensa tinerii, care au crescut deja și au suportat atât de multe suferințe în instituție].”* (K.R., femeie, 36 de ani, perioada raportată 1981-1999) *“Iar acum, cel care a crescut în acest sistem, sau a crescut așa, acum de la cine ar putea cere compensație, sau cine a ținut socoteala? După mine asta ar fi de prisos.”* (S.A., 31 ani, perioada raportată 2001-2003)

În concluzie, majoritatea respondenților a considerat că asumarea publică a responsabilității pentru violențele petrecute în sistemul de protecție a copilului și prin consecință validarea experiențelor lor negative ar contribui la bunăstarea lor emoțională prin creșterea stimei de sine. În viziunea respondenților, aceasta ar implica cerere de iertare publică și asumarea consecințelor de către personalului abuziv, ca o formă de compensare morală, majoritatea celor întrebați nedorind să inițieze proceduri judiciare personale. Toate acestea, pe lângă acordarea unor beneficii materiale și diferitor servicii (de locuire, de suport, de orientare profesională, psihoterapie, etc.) pentru supraviețuitorii centrelor rezidențiale este percepută ca forma cea mai utilă de compensare pentru

experiențele trăite. Asigurarea prin lege a unor drepturi pentru această categorie de persoane ar însemna o formă de compensare morală, prin recunoașterea publică a nevoilor datorate neajunsurilor sistemului de protecția copilului.

CONCLUZII

În ceea ce privește condițiile din centrele rezidențiale, reiese clar din interviuri că în ultimii 15 ani au avut loc schimbări majore în ceea ce privește îmbrăcămintea, mâncarea, intimitatea copiilor, aranjarea camerelor, etc. comparativ cu viața din instituțiile mamut (Bejenaru și Tucker, 2014; Neagu, 2017), dar din păcate calitatea îngrijirii, relația dintre adulți și copii nu s-a schimbat de la sine înțeles în paralel cu schimbările structurale, cu toate că rata dintre numărul de personal și numărul de copii a scăzut considerabil. Cu toate că – datorită metodelor de eșantionare – nu este posibilă vreo generalizare privind sistemul de protecție a copilului, analiza interviurilor realizate relevă zeci de pagini de amănunte despre copilăria traumatizată a celor care au trăit în instituțiile de protecție a copilului din ultimii 30 de ani. Cele mai multe dintre mărturiile (în special ale celor care au trăit în instituții mamut, dar și ale celor care au locuit în centre de dimensiuni mai mici) au dezvăluit foarte clar că în loc să fie instituții pentru vindecarea sindromului de separare, pierdere și/sau pentru traumele din familie, sistemul de îngrijire rezidențial s-a dovedit a fi un loc unde s-au adăugat noi traume și suferințe. Chiar dacă personalul nu comite abuzuri în mod intenționat, modul de funcționare al unei instituții totale, cu toate caracteristicile acesteia, cu stigmatizarea care apare în consecință, produce numeroase efecte negative grave asupra dezvoltării persoanelor instituționalizate, influențându-le toate domeniile vieții (Frost, 2011).

Dintre consecințele neglijării emoționale și abuzurilor asupra copiilor din casele de copii mari, de tip total, închise, întârzierile în dezvoltare au fost deja de multe ori descrise (ex. Stativa, 2002; Zeanah et al., 2007): statură mică, întârzierea vorbirii, dificultăți de alimentație. Existența acestor caracteristici nu este de mirare dacă citim despre modul cum mulți tineri intervievați - supraviețuitori ai unor astfel de instituții - descriau foamea, ca fiind omniprezentă în instituțiile mamut; alimentația puțină, nesănătoasă, era uneori completată de copii cu mâncare din tomberoane, frunze și iarbă, sau în situații ușor mai norocoase cu pâine, sau doar coji de pâine, ducând la diferite probleme de sănătate.

Multe dintre persoanele intervievate au crescut în frică și teroare, fiind victime ale unor abuzuri fizice grave, unele fiind martore la crime. Cu excepția a 2 persoane, toți au avut experiențe de violență fizică în instituții. Neglijarea și abuzul emoțional sever au fost mai degrabă reguli decât excepții în multe instituții de protecție a copilului. Abuzul sexual din partea băieților mai mari era un fenomen bine cunoscut îndreptat mai mult spre băieți, dar nu numai 5 persoane (din care 4 bărbați și o femeie) din cele 48 intervievate au relatat experiențe personale de abuz sexual în care agresorul a fost un specialist/îngrijitor din centrul de plasament sau asociat (voluntar). În ceea ce privește experiențele de violență, din interviuri reiese clar că în ultimii 15 ani au avut loc schimbări în ceea ce privește unele forme de abuz și neglijare. Abuzul sexual al băieților din partea băieților mai mari nu au fost atât de frecvent menționate în centrele de tip familial, în schimb au fost amintite abuzuri sexuale comise de adulți. Poate că violența fizică este mai rar folosită, în schimb paleta abuzurilor emoționale nu s-a redus în ultimii ani. Din păcate, adulții care au comis/comit abuzuri continuă să lucreze cu copiii și după cum spun cei intervievați, un profesionist dedicat (inclusiv în asistență maternală) e mai degrabă o excepție decât regulă.

Dintre consecințele pe plan psihic, pe lângă sentimentele de frică amintim și sentimentul de neputință asociat cu acesta, iar pe termen lung retrăirea evenimentelor traumatice prin flash-backuri

și coșmaruri, amintirile intrusive, reacțiile de evitare (refuzul de a vorbi despre anumite teme, evitarea relațiilor apropiate), stima de sine extreme de redusă, deficitul de reglare a emoțiilor, anxietatea, iritabilitatea și impulsivitatea. La mulți tineri au apărut la un moment dat al vieții lor simptomele depresiei, cum ar fi: dispozițiile negative, lipsa interesului, a motivației și energiei, gândurile negative despre propria persoană, lipsa speranței și a sensului vieții, gânduri și tentative de suicid.

Consecințele neglijării emoționale, dar și ale violențelor au dus la tulburări de atașament, dificultăți de a forma și menține relații pozitive de lungă durată. În lipsa unor adulți de încredere în copilărie va fi foarte dificil ca tânărul să aibă încredere în cei din jur, să ceară și să accepte sprijin, să investească în relații de prietenie sau de cuplu. Și chiar dacă încearcă, de multe ori întâmpină eșecuri noi, deoarece îi lipsesc abilitățile de comunicare și de rezolvare a conflictelor. Lipsindu-le abilitățile de autoprotecție, poate să cadă ușor victima violențelor și în relațiile actuale.

Dintre efectele pe plan economic și educațional putem aminti: randamentul scăzut, insuccesul școlar, lipsa abilităților de muncă, dificultatea de a menține locul de muncă, de a se întreține și de a se gospodări. De aceea o categorie a tinerilor trăiește în sărăcie extremă, devenind dependentă de beneficii și servicii sociale pe termen lung. Locuirea este o problemă pentru majoritatea tinerilor, fiind nevoie de servicii de locuire pentru aproape toți tinerii care părăsesc serviciile de protecție. În cazul în care aceste servicii lipsesc, lipsa perspectivei de viitor, asociată cu deficiențele privind abilitatea de menține locul de muncă și lipsa autocontrolului pot duce la tulburări de comportament, sau chiar la un comportament infracțional sau suicidar.

Desele mutări, schimbările de personal, pierderea puținelor persoane care i-au ajutat, lipsa unor persoane de atașament, discriminarea, abuzurile și neglijarea zilnică sub diferitele lor forme, au lăsat urmări de lungă durată în viețile acestor tineri, ceea ce conduce la ceea ce a fost descris de către Stein (2005) la reducerea capacității lor de reziliență.

Pe lângă traumatizarea prin separări multiple, prin violență din partea personalului și din partea altor copii. Precum și pe urma marginalizării venite din partea comunității, mulți dintre supraviețuitorii violenței instituționale au avut de suferit din pricina absenței unui cadru legal bine definit și a lipsei de sprijin din partea specialiștilor. Cu toate că în multe centre violențele împotriva copiilor erau în general cunoscute, rar s-a intervenit. În situații fericite un director nou, dedicat a concediat personalul abuziv, în rest în general s-a intervenit în urma sesizărilor făcute de mass media, unii specialiști și eventual al unor relații din exteriorul instituției. După cum spuneau o parte dintre persoanele intervievate, este scandalos ca unii dintre cei mai violenți educatori, binecunoscuți de sute de copii și alți angajați (inclusiv coordonatori și directori de centre), să lucreze și la momentul actual în sistemul de protecție a copilului.

Pornind de la propriile experiențe cu violența din centre, dar și cu nepăsarea și lipsa protecției din partea din partea persoanelor care au fost în rolul de părinți substituit, prin mesajele lor către specialiști persoanele intervievate au căutat soluții pentru îmbunătățirea experiențelor generațiilor următoare. În ceea ce privește funcționarea sistemului de protecție, s-a propus să se pună un accent mai mare pe prevenirea instituționalizării prin sprijinirea familiilor. Având în vedere că scoaterea unor copii din propriile lor familii va fi și în continuare de neevitat, în lumina datelor de mai sus s-ar impune reorganizarea funcționării instituțiilor de tip rezidențial astfel ca ele să fie centrate pe nevoile individuale ale copiilor, reducând cât mai mult posibil caracterul total al instituțiilor. Acesta ar implica asigurarea unui grad mai ridicat de autonomie în organizarea și desfășurarea domeniilor diferite ale

vieții, precum și în stimularea individualității rezidenților. Monitorizarea procesului de creștere a copiilor aflați în plasament poate să-și îndeplinească menirea de supraveghere a siguranței copiilor și a bunăstării acestora dacă trece de limitele unei rutine birocratice, dacă cei care monitorizează vin mai des, fac vizite neanunțate, stau de vorbă și cu copiii și stabilesc o relație de încredere cu aceștia. Ar fi binevenită crearea unor structuri prin care să fie posibilă identificarea violenței și ascultarea copiilor care pot dezvălui violențele suferite atât din partea celorlalți copii, cât și din partea adulților și găsirea unor metode de a veni în întâmpinarea acestora. Intervenițiile reflectă și importanța pe care tinerii o acordă sistemului judiciar în garantarea siguranței c din centre, atunci când procedurile interne ale acestor instituții îngreșesc exercitarea drepturilor beneficiarilor. Personalul, care deține sarcina de a crește și educa acei copii care nu pot trăi în familiile lor biologice, trebuie selectat cu atenție, format, motivat financiar dar și sprijinit emoțional în scopul prevenirii, identificării și motivării fenomenului de burn-out. Tinerii au propus recomandări inclusiv în ceea ce privește abilitățile parentale ale personalului, considerând că aceștia ar trebui să cunoască nevoile copiilor corespunzătoare vârstei, să nu evite să formeze relații de atașament, prin care să ofere sprijin emoțional și să fie capabili să îndrume copiii în activitățile de tip educațional. În ceea ce privește activitățile individualizate cu copiii, persoanele intervievate consideră că ar fi nevoie de atenție specială din partea unor educatori/asistenți sociali în cadrul unor discuții săptămânale individuale, dar ar fi binevenite și ședințe de psihoterapie sau de consiliere psihologică individuale sau în grup. În general ei resimt nevoia mai multor activități care să contribuie la ridicarea stimei de sine a copiilor, cu activități regulate de prevenție și de informare asupra drepturilor copiilor, precum și activități care să îi ajută în dezvoltarea deprinderilor practice. De asemenea unii dintre ei consideră că implicarea mai mare a comunității ar fi binevenită, inclusiv a poliției și parchetului pentru crește posibilitatea dezvăluirii victimizării, dar și pentru a le reduce teama de aceste autorități, precum și pentru a primi informații legate atât de riscurile încălcării legilor, cât și de dreptul de a fi ocrotiți împotriva discriminării și violenței de orice fel.

Dacă e să ne referim la compensări, beneficiile materiale/financiare și accesul la diferitele servicii de suport par a fi percepute ca fiind cele mai utile forme de compensare pentru experiențele suferite în cadrul sistemului de protecție a copilului, un accent deosebit căzând pe servicii de locuire.

Asumarea răspunderii de către cei responsabili: stat, directori sau personalul care a comis abuzurile e văzută ca o formă de compensare morală, chiar dacă majoritatea respondenților nu doresc să inițieze proceduri juridice în acest sens.

Până la momentul prezent, violența asupra copiilor din instituțiile de protecție nu au fost suficient monitorizată, cercetată și cunoscută de societate; dezvăluirile copiilor deseori au fost umbrite de informațiile provenite din "surse mai credibile", provenind de la angajați ai sistemului. Este nevoie de implementarea unor noi cercetări calitative și cantitative pentru a primi o imagine clară a amplitudinii acestui fenomen și a gravității impactului său asupra calității îngrijirii și a dezvoltării copiilor din sistemul de protecție. Aceste date sunt esențiale pentru construirea unei strategii și unor acțiuni congruente pentru a elimina violența din sistemul de protecție a copilului. Îngrijirea copiilor din centrele de tip rezidențial nu va fi percepută pozitiv decât dacă oferă protecție față de orice formă de violență venită atât din partea adulților, cât și din partea copiilor mai mari.

RECOMANDĂRI

1. Prevenirea violențelor împotriva copiilor din centrele rezidențiale de protecție a copiilor

- Evitarea, pe cât posibil a mutării repetate a copiilor între centrele și familiile de plasament, deoarece acestea retraumatizează copiii.
- Pregătirea continuă a personalului, punându-se accentul pe formarea abilități practice ale adulților care se află în rol de părinte substituit pentru copii (îngrijitori, educatori, părinți sociali, asistenți maternali etc.). Printre abilitățile formate se vor regăsi deprinderi precum: cunoașterea nevoilor copiilor de diferite vârste, atitudinea pozitivă, sprijinul emoțional, precum și impunerea unor limite pentru membrii grupului de copii aflați în îngrijire.
- Supervizarea și sprijinirea pe durată lungă a personalului, avându-se în vedere prevenirea, identificarea timpurie și tratarea sindromului burn-out.
- Îmbunătățirea sistemului de monitorizare a tuturor formelor de centre rezidențiale de ocrotire a copiilor, astfel ca această activitate să depășească rutinele birocratice, și să surprindă acele caracteristici cu potențial de instituții totale precum cele descrise de Goffman (1968).
- Crearea unor structuri interne prin care să antreneze atât personalul cât și copiii în raportarea situațiilor de violență, pentru dezvăluirea conflictelor și situațiilor de risc de violență și gestionarea lor nonviolentă.
- Crearea unor structuri externe instituției prin care violențele pot fi identificate (de exemplu vizitarea a centrelor rezidențiale din partea unor persoane externe: specialiști în monitorizare, voluntari, membri ai asociațiilor de persoane instituționalizate).
- Îmbunătățirea paletei de activități individuale și de grup pentru toți copiii din sistemul de protecție a copiilor, dar în special din instituțiile rezidențiale, care să contribuie la ridicarea stimei de sine, la învățarea controlului sentimentelor și a gândurilor negative, precum și la îmbunătățirea abilităților de comunicare și relaționare socială.
- Informarea copiilor asupra drepturilor lor și despre serviciile, instituțiile și profesioniștii care ar putea să ofere ajutor în situații de violență, organizarea unor activităților de rezolvare a conflictelor, de prevenire a consumului de tutun, droguri și alcool, a traficului de persoane, sinuciderii etc.
- Îndrumarea și orientarea socio-profesională a copiilor și tinerilor și urmărirea preocupărilor lor în această direcție; păstrarea legăturii cu serviciile specializate în acest domeniu.
- Îmbunătățirea implicării comunităților locale în viața centrelor de plasament (voluntari, asociații sportive și culturale, poliție, alte instituții)

2. Înlăturarea sau reducerea efectelor violențelor asupra vieții tinerilor care au copilărit în sistemul rezidențiale și compensarea victimelor din sistemul de protecție a copiilor

- Asumarea publică a responsabilității din partea instituțiilor statului pentru violențele suferite de mii de copii care au crescut sub ocrotirea statului de-a lungul copilăriei lor și oferirea unor compensații morale pentru violențele suferite ar contribui în mare măsură la procesul de vindecare a supraviețuitorilor.
- Îmbunătățirea serviciilor pentru tineri în perioada de tranziție:
 - ✓ asigurarea accesibilității unor servicii de orientare profesională și de sprijin în obținerea și menținerea unui loc de muncă, asigurând supervizarea pe timpul angajării.

- ✓ asigurarea unor condiții decente de locuire, cu independență obținută gradual (există o categorie a tinerilor aflați în perioada post-instituțională pentru care oferirea serviciilor de locuit ar fi extrem de important pentru prevenirea sărăciei, delicvenței, revictimizării).
- ✓ la nevoie, sprijin în viața de zi cu zi, pentru formarea deprinderilor de viață independentă.
- Oferirea compensații și de beneficii materiale suplimentare pentru supraviețuitori violenței pe perioada instituționalizării (compensație proporțională cu severitatea violenței și a consecințelor ei, sprijin pentru locuire, scutire de impozite)
- Oferirea unor servicii medicale și de consiliere psihologică și psihoterapeutică gratuite pentru supraviețuitori, cu scopul tratării sănătății, dar și învățării unor deprinderi relaționale și sociale (de a învăța deprinderi de autoreglare, de a recâștiga încrederea în sine și în cei din jur, dar și pentru a prelucra experiențele traumatice din trecut).

Bibliografie

- Bejenaru, A., Tucker, A. (2014). Voices of Youth from Romanian Residential Care Homes about Rights and Participation. In *Child & Family Welfare*. 95-113. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Frost, D. M. (2011) Social stigma and its consequences for the socially stigmatized. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(11), 824-839.
- Goffman, E. (1961) *Asylums: essays on the social situation of mental patients and other inmates*, Garden City, NY: Doubleday Books
- Neagu, M. (2017). *Young adults' perspectives on their experiences of different types of placement in Romania* (PhD thesis). University of Oxford. <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:d1fe5a7a-bcbb-4482-b9f1-298904bf776d>, accessed 6 May, 2018.
- Stativa, E. (Ed) (2002) *Abuzul asupra copilului in instituțiile de protecție socială*. UNICEF
- Stein, M. (2005) *Resilience and young people leaving care*. York: Joseph Rowntree Foundation
- Kolk, B. (2014) *The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma*, New York, NY: Penguin Books.
- Zeanah, C. H., Smyke, A. T., Koga, S. F. M., Carlson, E. (2005). Core Group Attachment in institutionalized and non-institutionalized Romanian children. *Child Development*, 76, 1015-1028

Anexa 1. Componenta demografică a lotului interviuat

	Sex		Vârsta			Statut socioprofesional						
	femei	bărbați	19-25	26-35	36-50	angaj. normă întreagă	angaj. ½ normă	muncă ocazională	concediu maternitate	indemn. de handicap/ pensie de boală	student (fără l. de.muncă)	fără loc de muncă
nr.respond.	24	24	12	30	6	26	5	2	2	4	2	6
proc.respond.	50.00%	50.00%	25.00%	62,5%	12,5%	54,2%	10,4%	4,2%	4,2%	8,3%	4,2%	12,5%
date lipsă						1 (2.1%)						
	Nivel educațional					Numărul instituțiilor în care au trăit						
	stud.univ./ postuniv	studenti	liceu	șc. profes.	șc. gener.	1	2	3	4	5	6	
nr.respond.	22	3	9	6	8	7	13	11	10	2	1	
proc.respond.	45.80%	6.30%	18.80%	12.50%	16.70%	14.60%	27.10%	22.90%	20.80%	4.20%	2.10%	
date lipsă						4 (8.3%)						
	Tipul locului de plasament				Vârsta instituționalizării			Timp petrecut în sistem				
	cent. rez. mare	casă tip famil.	asist. matern	centru de tranziție	înainte de 2 ani	3-7 ani	8-16 ani	7-10 ani	11-15 ani	16-20 ani	21-30	
nr.respond.	38	26	15	11	19	18	7	5	12	14	14	
proc.respond.	79.2%%	54.20%	31.30%	22.90%	39.60%	37.50%	14.50%	10.40%	25.00%	29.20%	29.20%	
date lipsă	3 (6.3%)				4 (8.3%)			3 (6.3%)				